

کاربەریا پینکفە بکارهینانا ستراتییەتا (Hill – Climbing) و (Concept maps) د گوتنا بابەتی ریزمانا کوردیدا بۆ قوتابیین پۆلا دەهی ئامادەیی ل سەر وەرگرتنا تیگەهان

مولود حمد نبی و زوزان ئەحمەد حسەن

پشکا زمانی کوردی، کولێزا پەروردا بنیات، زانکویا دهوك، هەرێما کوردستانی – عێراق

(مێژویا وەرگرتنا فەکولینی: 24 تەباخی، 2021، مێژویا رەزامەندی بەلافکرینی: 21 ایلولی، 2021)

پوختە

ئارمانجا فەکولینی زانیا کاربەریا پینکفە بکارهینانا ستراتییەتا (Hill – Climbing) و (Concept maps) بو، د گوتنا بابەتی ریزمانا کوردیدا بۆ قوتابیین پۆلا دەهی ئامادەیی ل سەر وەرگرتنا تیگەهان. فەکۆلەری پشتبەستن ل سەر دیزایننا گروپین هەفسەنگ کر، گروپەکی ئەزمونگەری بابەت ل دویف پینکفە بکارهینانا (Hill – Climbing) و (Concept maps) وەرگرت، و گروپەکی کونرولکار، هەمان بابەت ب ریکا ئاسایی وەرگرت. فەکۆلەری ب ئەنقەست ئامادەیی سەفین یا کچان هەلبژارت و ب هەرمەکی دوو هۆبە لی هەلبژارتن، ئیک گروپی ئەزمونگەری و یا دی گروپی کونرولکار کو ژمارا قوتابیان (22)، (21) قوتابی بوون ل دویف ئیک. و هەفسەنگی د چەند گۆراواندا دنافەرا ئەواندا کر.

فەکۆلەری تاقیکرنەک ژ جۆری هەلبژارتن بەرهەفکر کو (24) برگە بوون، و تایبەتمەندیین سایکومەتری بۆ دەرھینان. و پشقی تەمامبوونا ئەزمونوی ئەوا ل (13 / 2 / 2021) تا (14 / 6 / 2021) بەردەوام بوو، و پراکتیککرنا تاقیکرنی و ب دەستفەهینانا داتایان و سەرەدەریکرنا ئاماری ب تاقیکرنا تایی (t.test) بۆ دوو سەمپلین سەرەخۆ دگەلدا، ل ئەنجاماندا دیاربوو کو پینکفە بکارهینانا ستراتییەتا (Hill – Climbing) و (Concept maps) کاربەریا کەمەزێن هەبوو د ب دەستفەهینانا تیگەهین ریزمانی ل دەف قوتابیین گروپی ئەزمونگەری ب هەمبەر بین گروپی کونرولکار، و فەکۆلەر گەهشەتە هەندەک دەرئەنجامان و چەند راسپاردە زی پیشکیشکرن و پشنیارنا ئەنجاماندا چەند فەکۆلینان کر د پاشەرژێدا د ئەفی بواری.

پەییشتین سەرەکی: ستراتییەتا (Hill – Climbing)، نەخشین تیگەهان، تیگەه، تیگەهین ریزمانی، زمانی کوردی.

پشکا ئیکی: دانەنیاسینا فەکۆلینی

ئاریشا فەکۆلینی:

دەمی فەکۆلەری قیای ژ هونەرین زمانی کوردی و لقین ئەوی یین زمانی و ئەدەبی، بۆ ئیک ژ پۆلین قوناغا ئامادەیی بابەتەکی خواندنی ب هەلبژیریت، ژبۆ ئەنجاماندا فەکۆلینا خۆ یا زانستی ل سەر. فەکۆلەری هەقدیتن دگەل چەند ماموستایین زمانی

کوردی یین ئەفی قوناغی ئەنجامدان، و ئارمانج ژ ئەوی هەقدیتنی بۆ ئەوان دیار کر، پشقی گەنگەشەیان، و دانا بۆچوون و تیبیین خۆ دەربارەیی ئەوی بابەتی یی قوتابی تیدا کیم ئاستن، یان گازندە هەنە ژ لاوازییا ئەوان ب گشتی د ئەوی بابەتیدا، فەکۆلەر گەهشەتە ئەوی چەندی کو هەمی ب شیوەیەکی گشتی د ریکەفتی نە کو قوتابی د بابەتی ریزمانی پتری

بابه‌تین زمان و نه‌ده‌بی کوردی توشی زه‌هه‌تی دبن د ب ده‌ستقه‌هینانا تیگه‌هین نه‌وی و شینا پراکتیک‌کرنی ب شیوه‌بی پیدایی یی کو ئارمانجین فیوکرنی یین خوازراو ب ده‌ستقه‌بهین ب ناستی پیدقی پشتی خواندنا نه‌وان، نه‌و چنده‌ژی ب شیوه‌یه‌کی تایهت ل سهر قوتابین پولا ده‌هی پراکتیک دبیت چ ویزه‌یی بن یان زانستی.

هه‌روه‌سا نه‌وان ماموستایان ئامازه دایه نه‌وی چهندی کو غره‌یین قوتابین نه‌وان د بابته‌ی ریزمانیدا ب شیوه‌یه‌کی گشتی د کیمتن ب به‌راوردکرن دگه‌ل غره‌یین نه‌وان د لقین دی یین زمان و نه‌ده‌بی.

و بو پتر پشت‌زاستیوونی ژ نه‌فی چهندی، فه‌کۆله‌ری پرسیارا چهنده قوتابین پولا ده‌هی کر ل قوتابجانیین ئاماده‌یین (سه‌فین، هه‌سار، مالتا، دهوک) یین کوران و کچان ل په‌روه‌دا دهوک یا روژئاڤا، فه‌کۆله‌ر گه‌هسته نه‌وی چهندی کو قوتابی زه‌هه‌تی دبینن د تیگه‌هشتنا ریزمانیدا و پراکتیک‌کرنه‌ییدا.

و ل ده‌می فه‌کۆله‌ری پیداجوون کری ل سهر فه‌کۆلینین د نه‌فی بواریدا هاتینه کرن، هندهک ژ ئه‌فان فه‌کۆلینان چ یین ده‌باره‌ی ریزمانا زمانی کوردی یان یین زمانی کوردی ب شیوه‌یه‌کی گشتی ب ده‌ستخوڤه هینان، هه‌روه‌کو فه‌کۆلینا (سلیمان، 2008) کو ئامازه دایه هه‌بوونا لاوازییه‌کا گشتی ل ده‌و قوتابیان د ریزمانا زمانی کوردیدا، ب شیوه‌یه‌کی تایهت ل ده‌و قوتابین پولا هه‌فتی بنه‌ره‌تی.

هه‌روه‌سا فه‌کۆلینا (عبدالله، 2009) ئامازه دایه نه‌وی چهندی کو قوتابین قوناغا ئاماده‌یی توشی زه‌هه‌تی دبن د بابته‌ی ریزمانا زمانی کوردیدا، و ب شیوه‌یه‌کی تایهت قوتابین پولا ده‌هی ئاماده‌یی.

ئه‌فان فه‌کۆلینان ئامازه دایه نه‌وی چهندی کو ئه‌گرین نه‌فی لاوازیی د ریزمانیدا، هندهک ژ نه‌وان

گریدای ب بابته‌ی بخوڤه‌نه، و هنده‌کین دی گریدای قوتابی بخو، و ریکین وانه‌گوتنی یین ماموستا پشتبه‌ستنی ل سهر دکهت د گوتنا بابته‌ییدا.

ب پشتبه‌ستن ل سهر ئه‌فا بووری، فه‌کۆله‌ر وه‌سا دبینیت کو چهندين ئه‌گه‌ر ل پشت نه‌فی چهندی هه‌نه، هندهک ژ نه‌وان گریدای ب پروگرام و بابته‌ی خواندنی، و ژینگه‌ها فیوکرنی، و قوتابی بخوڤه‌نه، و هنده‌کین دی په‌یوه‌ندی ب ماموستای و ریکارین نه‌وی یین وانه‌گوتنیڤه‌نه، کو هه‌تا نوکه ریکین وانه‌گوتنی یین نه‌ئکتیف و یین کو قوتابی تیدا نه ته‌وه‌ری پروسا فیوکرن و فیوونیه، د به‌ره‌لاڤن.

و ل دویف ئه‌فا بووری فه‌کۆله‌ر گه‌هسته ده‌ره‌ئنجامه‌کی گشتی کو که‌تواری وانه‌گوتنا ریزمانا زمانی کوردی ب که‌تواره‌که ل دویف نه‌وی ئارمانجین خوازراو ب ناستی پیدقی ب ده‌ستقه‌ناهیین. و ئیک ژ ئه‌گرین سهره‌کی یین په‌یداکرنا نه‌فی که‌تواری گریدایه‌ی ب کریارا فیوکرنی بخوڤه، ژبه‌رکو نه‌ بکارهینانا ستراتیجیه‌ت و ریکین وانه‌گوتنی یین کو دبیت بنه‌ ئه‌گه‌ر کو قوتابی بیته ستوینا سهره‌کی یا کریارا فیوکرنی، دبیته ئه‌گه‌ر نه‌وی به‌ره‌و ئاراستی نه‌ پشکداریکرنی د چالاکیین وانه‌ییدا ب شیوه‌یی پیدقی نه‌به‌ت، نه‌و چهنده دبیت کاریگه‌ریا نه‌رینی ل سهر هه‌ز و پالده‌ری نه‌وی بو فیوونیی بکه‌ت، له‌ورا دی کاریگه‌ریا نه‌رینی د ب ده‌ستقه‌هینانا نه‌ویدا که‌ت، له‌ورا پیدقییه‌کا زور هه‌یه بو لیگه‌ریانی ل نه‌وان ستراتیجیه‌تین نه‌ده‌بیاتان لایه‌نگه‌ریا کارایا نه‌وان کری، و هندهک فه‌کۆلینان سه‌لماندی کو د کاریگه‌ریا نه‌وان یا نه‌رینی بوو د وانه‌گوتنیدا ب شیوه‌یه‌کی گشتی، ب مه‌ره‌ما نه‌نجامدانا نه‌زموونا کاریگه‌ریا بکارهینانا نه‌وان د وانه‌گوتنا ریزمانا زمانی کوردیدا ب مه‌ره‌ما زانینا کاریگه‌ریا نه‌وان د

ب دەستفەهینانا قوتابیاندا، و گەشەپێدانا پالدهری ئەوان بۆ فیربوون و ب دەستفەهینانا تیگەهین ئەوان، ژ ئەوان ستراتیجیەتانی ستراتیجیەت (Hill – Climbing) کو فەکۆلین و ئەدەبیاتین پەیوەندیار ئاماژی ددەنە ئەوی چەندی کو ستراتیجیەت وانهگوتنی یا کاراییە د ب دەستفەهینانیدا و د ب دەستفەهینانا قوتابیان بۆ تیگەهان، و وەل قوتابی دکەت کو بیته تەوهرەکی چالاک و کارا د کریارا فیرکرن و فیربوونیدا ب حەز و پالدهرەکی خوازیا، و ژ وان فەکۆلین و ئەدەبیاتان، فەکۆلینا (الراوی، 2014)، فەکۆلینا (الصوالحی، 2017)، فەکۆلینا (احمد، 2020). (زایر ویخرون، 2012: 4)، (علی، 2017: 356). و فەکۆلەر وەسا دبینیت کو دشیاندا یە ستراتیجیەت (Hill – Climbing) پتر بهیته کاراکرن ب ریکا بکارخستنا تەکنیکا نەخشەیین تیگەهان دناؤ پینگافین ئەفی ستراتیجیەتیدا ب شیوەیهکی دکەل سروشتی تیگەهی رێزمانی و هەلویستی فیرکرنی و فیربوونی بگونجیت.

دشیاندا یە ئاریشا فەکۆلینی ب ئەفی پرسیاوی دەستنیشان بکەین:

ئایا پیکفەبکارهینانا ستراتیجیەت (Hill – Climbing) و (Concept maps) د ب دەستفەهینانا تیگەهین رێزمانا زمانی کوردی ل دەؤ قوتابیین پۆلا دەهی نامادەیی کاریگەرە؟
گرنگییا فەکۆلینی:

ئەگەر مللەتان گرنگیی ب زمانین خوۆ بدەن، و هەمی هەولان بەزێخن ژبو ب ساناهیکرنا فیرکرن و فیربوونا ئەوان، و هەولا بەلافەکرنا ئەوان بدەن ب ریکین جیاواز، ئەفە ژبەر ئەوی چەندییە ژبەر کو زمان هیماهی قەوارەیی ئەوی یی نەتەواییە و نافونیشانی کەسایەتییا ئەوی، و کوگەها کەلتوری ئەوی یی

شارستانیە، هەروەسا ئالاف و هویا تاکییە بو دەربرینکرنی ژ هەست و سوز و حەز و پیدفیین خوۆ، و کەرەستی ئەویە بو لیکتیگەهشتنی دکەل تاکین ژ نقشی ئەوی، هەروەسا د فەگواستنا رەوشەنیرییا ئەوی و رەوشەنیرییا باب و پاپیرین ئەویدا بو نەوایی بەین دا.

و ژبەر کو هزر ژیدەری بەخشینا مروفایەتیینە، و دشیاندا نینە پیشفەچوونا هزری رویدەت ئەگەر زمانەک نەبیت کو وەک بنیات پشتبەستی ل سەر بکەن، لەورا نەشیانا زمانی و کیماسیین ئەوی د پینکینانا ئەفی هزریدا ب شیوەیهکی راستەوخو کاریگەرییە کا نەریی دکەت د لقینا گهورینی و بەخشینا خوازراو، و پاشی شارستانی د راوہستیت یا کو هەمی وینەیین داھینانا مروفایەتی د هەمی بوارین ژیانیدا نونەرایەتیا ئەوی دکەت، ئانکو چەند زمان بەرەؤ ئاستی هزری بەرز بوو، دی شارستانییس بەرزبیت و پیشفەچیت. (النعیمی، 2004: 11 – 13)

ئەرستویی بیرمەند و فەیلەسوف، هزرکرن ب هەژمارییە، و زمان ژی ب هزرکرنی دانایە، و دیبژیت چ هزرکرن یی وینەیی هزری نینە، ئەم ب تنی ب بیژەیان هزرکەین، و دەمی د ناخفین ژی، ب هزری د ناخفین. (الحلاق، 2007: 19).

فەکۆلەر وەسا دبینیت کو ئەگەر گرنگییا زمانی ب ئەفی شیوەیی بیت، پیدفیه زمانی دایک گرنگیی و چافدیپرکرنە کا تایبەت هەبیت داکو بگەهیتە ئاستی ئەنجامدانا ئەوان ئەرکان، و رەنگفەدانا ئەوی گرنگیی. و گومان تیدا نینە کو زمانی کوردی وەک زمانی دایک، و زمانی فەرمی یی دووی ل عیراقی، و زمانی فەرمی یی ئیکی ل هەریم کوردستانا عیراقی، لەورا یا گریدایە ب هەمی لایەنین گرنگیی و

واته ريزمانا زمانى ناهيټه خواندن وهك نارمانج، ژبهركو قوتابى شيانا خواندنا ساخلم يا بى خهله تي، و نفيسينا دروست، و شيانا دهربرينكرنى ژ خو ب شيوه يه كى دروست نينه، نه گهر ريزمانا زمانى ب دروستى نه زانيت، و شيانا پراكتيكرنا نه وي نه بيت. له ورا پيدقيه خواندنا ريزمانى ريكهك بيت كو قوتابى مفاى ژى وهر بگريت دكو دروست بخونيت و بنقيست، و باخفيت، و شيانا دهربرينكرنى ژ هزرين خو ب زمانه كى ساخلم يى تيگه هشتى هه بيت. (عاشور و محمد، 2007: 106)

فه كوله ر و هسا دبنيست كو فيربوونا تيگه هين ريزمانى گرنكيه كا بهرچا ههيه د فيربوون و تيگه هشتنا بابته تي ريزمانيدا، ژبهركو فه كوليننا بنياتي زانينى بو ههر بابته كى ريزمانى ژ روهنكرنا تيگه هين سهره كى و لقي ده ستپدكته يى كو نه و بابته ژى پينكه هيت، پاشى دركيپكرن و زانينا په يوه نديين دنافه را نه وان تيگه هان و نونه راتيكرنا نه وان و شيانا ل سهر پراكتيكرنا نه وان ب شيوه يى كرده يى، و پاشى هه لگرتنا نه وان د بنياتين زانينيدا و زفراندنا نه وان ل ده مى پيدقى.

و دهر باره ي نه فا بوورى، و گرنكييا تيگه هين ريزمانى، نه ده بياتين په روه رده يى و زمانى يين په يوه نديدار ناماژى دده نه فه راتيا فيربوون و ب ده ستفه هينانا نه وان ژلايى قوتابيانفه و ب ستراتيجه يه تين وانه گوتنى يين كارا د بسانا هيكرنا نه وى فيربوون و ب ده ستفه هينانى، و گومان تيدا نينه كو كريا را فيركرنا تيگه هين ريزمانى و فيربوونا نه وان ب شيوه يه كى يا گر يدايه ب هو كارين جودا جودا و جياواز ژ نه وان: هزا فيرخوازي، و پالده رى نه وي بو فيربوونى، و ستراتيجه يه ت يان ريكا نه و كريا ر ل دويش ب ريقه دچيت.

خه سله تين بهرى نو كهمه به حسكرين. نانكو زمانى كوردى ژ گرينگزين په يوه ندييانه يين تاكين نه ته وه يى كوردى پيگفه گريده ت، و ژ گرنگزين بنه مايين نه ويه، و ب هيترين هو كاري مانا نه وي يه، زيده بارى نه وى چهندي خهله كا گه هاندييه دنافه را ره وشه نبريا نه وي يا نوكه و كه لتورى نه وي يى بهرى، و كوگه ها ميژوو و ره وشه نبريا گه لى كورده، و هيمايى تيكبوونا نه وي يه، و نه و ريكه ياكو كه لتور ب ريكا نه وي ده يته پاراستن و ژ ژبير كرن و نه مانى ده يته پاراستن.

و نه گهر شيانا ل سهر كونترولكرنا نه وى زمانى ب شيوه يه كى سهره كى پشتبه ستنى ل سهر ره هوانبوونا كامه رايين نه وي دكته، كو نه وژى: (گوه دان، و ناخفتن، و خواندن، و نفيسين)، دى ريزمان دبته ريكا كارا بو ره هوان بوونا نه وان كامه رايان، نانكو تيگه هشتنا زمانى كو سيسته مه كى هيمايانه پيدقى ب دركيپكرنا په يوه نديان، و تيگه هشتنا ياسايان يين كونزولى د نه وي سيسته ميده دكهن، و نه وي شيوه يى دده نه يى كو ب ريكا نه وي و اتايا مه به ستدار نه نجامده ت، هه روه سا ريزمان زورترين لقي زمانيه يى كو پشتبه ستنى ل سهر هزر كرنى دكته، و نه و چهنده فيرخواز ژى ده ستپدكهن بو هونه ر و لقين دى يين زمانى، و ب ريكا نه وي شيانا خواندنا ساخلم و نفيسينى و دهر برينا دروست هه يه، و ب ريكا نه وي بيركاريه كا زمانى يا هزرى ل ده و په يدا دبيت كو پشتبه ستنى ل سهر پيفانى وهك ريباز دكته، و شروفه كرنى وهك بنه رت و نه ژاد، و دهر نه نجام وهك ب ده ستفه هينان، كو ب نه وى چهندي باشيا زمانى ل ده و په يدا دبيت كو شيانا هه رسكرنا زمانى و وهر گرتنا نه وي و دهر برينكرن ژى دده تي. (زاير و عايز، 2011: 315 – 316)

چهن‌دین ستراتیجییه‌ت و ریك و نمونه هه‌نه دهینه بکارخستن بۆ فیروبونا تیگه‌هین ریژمانا زمانی، و ئەده‌بیاتی پهبه‌ن‌دیدار دوپاتی ل سهر ئه‌وی چهن‌دی دکه‌ن کو چهن‌ده‌و ستراتیجییه‌ت و ریك بینه ئەگه‌ر کو فیرخواز بیته ره‌هه‌ند و ته‌وه‌ری سهره‌کی یی کریارا فی‌رکرنی، و یی ئەری و چالاک و کارا بیت و پشکداریی بکه‌ت ب‌حه‌ز و پالده‌رفه‌ د‌چالاک و کریارین جودا جودا یین جیاواز، دی‌پتر نارمانجین فی‌رکرنی یین خوازراو ب‌شیوه‌یه‌کی پیدفی ب‌ده‌ستفه‌هین، و دبیت ستراتیجییه‌تا (Hill - Climbing) یا‌کو ل ئەفان دویمه‌هیا ل گوره‌پانا وانه‌گوتنیدا دیاربووی، ئیک ژ دیارترین ستراتیجییه‌تان بیت ژبه‌رکو گرنگییه‌کا زۆر هه‌یه‌ د‌ئه‌نجامدانا فیروبونا واتادار، و زنده‌کرنا ئاسقی ب‌ده‌ستفه‌هینانی، و وه‌ل قوتابی کریه‌ کو هزرا ئه‌وی یا ری‌کخستی بیت، و شیانا ده‌ستنیشانکرن و تیگه‌هشتنا ئاراسقی فیروبونا خو‌ده‌ستنیشانکته‌ت، و پالده‌ر ل ده‌ف ئه‌وی هه‌بیت ب‌شیوه‌یی پیدفی، و ئەف ستراتیجییه‌ته - ئانکو ستراتیجییه‌تا (Hill - Climbing) کو ب‌ناقی ستراتیجییه‌تا (نیزیکبوون ژ چاره‌سه‌ری) ژ ده‌ینه‌ناکرن، کو ستراتیجییه‌ته‌کا ساده‌یه‌ بۆ چاره‌سه‌رکرنا ئاریشه‌یان پشتبه‌ستی ل سهر ئه‌وی چهن‌دی دکه‌ت کو هه‌ر پینگاه‌ک د‌ئاراسقی دروستدا بۆ چاره‌سه‌رکرنی یا‌کو تا‌ک ئەنجامده‌ت دی ئه‌وی به‌ره‌ف ئه‌وی چاره‌سه‌رکرنیغه‌ به‌ت یا‌کو ئه‌وی دگه‌هینیته‌ نارمانجا دویمه‌هیی، و ئەفی چهن‌دی پیدفی ب‌ئه‌نجامدانا ماموستای ب‌مه‌شقدانا قوتابیین خو‌هه‌یه‌ ل سهر جوهره‌کی ژ هوشیاری و هویری و ری‌کخستن و گریدانی، داکو شیانا پش‌ئ‌خستن شیانین خو‌د زانینا ری‌کا ده‌ستپیکرنی د‌کریارا چاره‌سه‌رکرنا ئاریشه‌یییدا هه‌بیت و پاشی چه‌وانییا

پش‌ئ‌خسته‌چوون د‌چاره‌سه‌رکرنا ئاریشی ب‌باوه‌ری و سهرکه‌فتیانه‌. (ابو جادو ونوفل، 2007: 331) هه‌روه‌سا گرنگییا ستراتیجییه‌تا (Hill - Climbing) بۆ ئه‌وی چهن‌دی دزفریت کو کاردکه‌ت ل سهر هاندانا قوتابییان ل سهر هزرکرنی ژبه‌رکو پیزانینان ب‌شیوه‌یی به‌ره‌ه‌فکری پش‌کیشی ئه‌وان ناکته‌ به‌لکو ئه‌وان هاندده‌ت ل سهر لی‌نگه‌ریانی ل ئه‌وان، و پاشی ری‌کخستنا ئه‌وان پیزانینان یین د‌گه‌هی، هه‌روه‌سا هه‌فکریا عه‌قلین قوتابییان دکه‌ت و ددانیه‌ت د‌ئه‌وان هه‌لوستان یین پیدفی ب‌هزرکرنی هه‌ی. (الزغی، 2014: 12 - 13)

فه‌کوله‌ر دبینیت کو بکارهینانا ئەفی ستراتیجییه‌تی د‌وانه‌گوتنا تیگه‌هین ریژمانا کوردییدا، د‌ئه‌وی چهن‌دی‌دایه‌ کو دشیاندایه‌ هه‌ر تیگه‌هه‌کی ژ تیگه‌هین ریژمانی بکه‌ته‌ ئاریشه‌یه‌کا سه‌ره‌خو، کو پیدفه‌ لی‌نگه‌ریانی ل چاره‌سه‌ری یا‌ن نیزیکبوون ژ چاره‌سه‌ری بگه‌ریت (ب‌ده‌ستفه‌هینانا تیگه‌هی) ب‌ری‌کا قوتابی، و ئەو د‌ئه‌فی چهن‌دییدا دی‌بیت ره‌هه‌ندی کریارا فی‌رکرنی بیت، ئانکو ژ هزرکرنا قوتابی تیگه‌هی ل سهر هاتیه‌ غمایشکرن (ئاریشه‌) و کومکرنا پیزانینان ژ ئه‌وی ئاریشی، و شو‌فه‌کرنا پیکه‌پین ئه‌وی هه‌تا گه‌هشتن بۆ چاره‌سه‌ری یا‌ن نیزیکبوون ژ چاره‌سه‌ری، ل ئه‌وی ده‌می قوتابی زانین و پیزانین پیدفی ب‌ده‌ستفه‌هینانه‌ بۆ ئه‌وی چهن‌دی، له‌ورا دی‌گه‌هیته‌ چاره‌سه‌رکرنا ئاریشی (ب‌ده‌ستفه‌هینانا تیگه‌هی)، ب‌تایه‌تی ئەگه‌ر پینگا‌فین ئەفی ستراتیجییه‌تی هاتنه‌ بکارهینان ب‌بکارخستنا نه‌خشه‌یین تیگه‌هان، واته‌ پیکفه‌ بکارهینانا هه‌ردووکان، پیکفه‌ بکارهینانه‌کا گونجای.

بکارهینانا نه‌خشه‌یین تیگه‌هان وهك ستراتیجیه‌ته‌ك
 كو وانه‌گوتن ل دویف بهیته نه‌نجامدان، یان وهك
 ته‌کنیکه ك و هویه‌كا فیكرنی، چه‌ندین مفا د
 وانه‌گوتنیدا هه‌نه، ژبه‌ركو نه‌خشه‌یین تیگه‌هان
 هاریکاریا قوتابی دكه‌ت ل سهر گریدانا تیگه‌هین
 نوی ب تیگه‌هین هه‌لگرتی د بنیاتی نه‌وی بی
 زانینیدا، هه‌روه‌سا هاریکاریا نه‌وی دكه‌ت د
 لیگه‌ریان و درکپیکرنا په‌یوه‌ندیان دناقبه‌را
 تیگه‌هاندا، و زانینا رووین وه‌كه‌ه‌فی و رووین
 جیاوازیی دناقبه‌را تیگه‌هاندا، و گه‌شه‌پیدانا شیانی ل
 ده‌ف نه‌وی په‌یدا دكه‌ت ل سهر ریترکنا تیگه‌هان، و
 به‌ره‌فکرنا ئه‌رکین خۆل دویف نه‌خشه‌یین تیگه‌هان،
 هه‌روه‌سا مه‌شقدانا نه‌وی دكه‌ت ل سهر به‌ره‌فکرنا
 پوخته‌یی وانه‌یین خو د شیوه‌یی هیلکاره‌کی هزری
 كو دشینادابیت ل سهر لاپه‌ری بهیته نیگارکرن بو
 نه‌وی چه‌ندا فیرووی. زنده‌باری نه‌وی چه‌ندی
 نه‌خشه‌یین تیگه‌هان ب ته‌کنیکه‌كا هه‌ستی یا دیتی
 دهیته هژمارتن كو کریارا تیگه‌هشتن و هه‌لگرتنا
 پیزانین تیگه‌هشتی د بنیاتی زانینیدا ب ساناهی
 دئیخیت، هه‌روه‌سا بیرکنا نه‌وان ل ده‌می پیدفی ب
 ساناهی دئیخیت. (عگیه، 2008: 240)

نه‌خشه‌یین تیگه‌هان ل سهر ریتره‌ندیان تیگه‌هان د
 سنوره‌کی روه‌ندا ب شیوه‌یی قوچه‌کی ئافادبیت ژ
 تیگه‌هین پتر گشتگیر به‌ره‌ف یین کیمر گشتگیر كو
 هاریکاریا قوتابیان دكه‌ت ل سهر تیگه‌هشتنا ئه‌فان
 تیگه‌هان، و زانینا په‌یوه‌ندیان دناقبه‌را نه‌واندا، و
 نه‌خشه‌یین تیگه‌هان بریتیه ژ نیگارین هیلکاری یین
 دوو ره‌ه‌ندی كو تیدا تیگه‌هین بابه‌تی خواندنی ب
 شیوه‌یی قوچه‌کی دهیته ریترکرن كو تیگه‌هین پتر
 گشتگیری و کیمر تایه‌تی ل سهری دهیته ریترکرن
 به‌ره‌ف تیگه‌هین کیمر گشتگیری و پتر تایه‌تی، و نه‌ف

تیگه‌هه د بازنه‌یاندان دهیته دانان كو ئیک و دوو ب
 ریكا تیره‌یان پیکفه دهیته گریدان كو جوری
 په‌یوه‌ندیی ل سهر دهیته نفیسین. (قگامی والروسان،
 2005: 12)

فه‌کۆله‌ر وه‌سا دبیت كو نه‌خشه‌یین تیگه‌هان
 ئافادبیت ل سهر دیارکرن ریكخستنا بنیاتی زانینی بی
 به‌ری ل ده‌ف فیرخوازی پاشی راستفه‌کرن نه‌وی داكو
 دگه‌ل تیگه‌هین نوی یین مه‌به‌ست ب فیروونا نه‌وان
 بگونجیت و ژ نه‌نجامی نه‌وی پشتی فیروونا نوی
 پیکه‌اته‌كا نوی یا بنیاتی زانینی په‌یدا دبیت، نه‌وژی ب
 ریكا دووباره ریكخستنا نه‌وی، و ئافاکرن و
 به‌ره‌فکرنا نه‌وی بو وهرگرتنا زانین نوی و گریدانا
 نه‌وان ب تیگه‌هین به‌ریقه.

هه‌روه‌سا فه‌کۆله‌ر وه‌سا دبیت كو بکارهینانا
 نه‌خشه‌یین تیگه‌هان وهك ته‌کنیک و هویه‌كا دیتی یا
 کارا، ب شیوه‌یه‌کی تایه‌ت یا گونجاییه دگه‌ل فیترکرن
 و فیروونا تیگه‌هان، ژ نه‌وان ژی تیگه‌هین ریترمانی
 كو دشینادایه بابه‌تی ریترمانی ب شیوه‌یه‌کی هویر و
 گشتگیر بهیته بو قوتابیان بهیته پیشکیشکرن د ئیک
 لاپه‌ردا یان کیمر كو تیگه‌هین سهره‌کی و لقی ل
 سهر دهیته دنفیسین هه‌روه‌سا سروشتی په‌یوه‌ندیان
 دناقبه‌را نه‌واندا، و درکپیکرنا نه‌وان، و نمونه‌هینان
 بو مه‌شقدانی ل سهر.

ئانکو نه‌گه‌ر نه‌فه‌ گرنگییا بکارهینانا نه‌خشه‌یین
 تیگه‌هان بیت وهك ته‌کنیک و ته‌کنولوزیا دیتی یا
 کارا، گرنگییا نه‌وی زۆرتره و پتر یا کارایه ل ده‌می
 دهیته بکارخستن دگه‌ل پینگافین ستراتیجیه‌تین
 وانه‌گوتنی یین کارا وه‌کو ستراتیجیه‌تا (Hill –
 Climbing).

فه‌کۆله‌ر ب ریكا تیگه‌لکرنی دناقبه‌را نه‌خشه‌یین
 تیگه‌هان وهك ته‌کنیک، و پینگافین نه‌فی

ستراتیجیەتی، دخوازی ت ئەفی پیکفە بکارهینانی کاریکەرییە کا ئەرینی یا کارا هەبیت د دەستفەهینانا قوتابیان بۆ تیگەهین ریزمانا زمانی کوردی.

پیناسە کرنا زاراڤان:

ستراتیجیەتا (Hill – Climbing):

ستراتیجیەتا (Hill – Climbing) هاتیە

پیناسە کرنا ژلایی هەرئیک ژ:

– (شیر و یخرون، 2006):

"ئەو ستراتجیەتە یا کو گەشی ب کامەرایین پیددشی ل دەف قوتابیان دکەت بۆ سەرەدەرکرنی دگەل هەلوێستین ئاریشەیه کا نوی، کو بەری هینگی د سەردا نەبووریە، و شیانێ ددەتە وان بۆ بدەستفەهینانا ریکە کا هزرکرنا زانستی یا ریکخستی کو پشتبەستنی ل سەر بنەمایین لوژیکی دکەت بریکا پینگاقین وی د فیرکرن و فیربوونیدا". (شیر و یخرون، 2006: 112)

– (العموش، 2015):

"ستراتیجیەتە که هاریکاری ل سەر پشکداریکرنا چالاک دنافهرا قوتابیاندا دکەت، و ئەوان ل سەر لیگەریانی و دوێفچوونی و فەدیتنی هاندەت، و چالاکی دنافەرا ماموستا و قوتابیاندا پەیدا دکەت". (العموش، 2015: 122)

– پیناسا ریکاری بۆ ستراتجیەتا (Hill – Climbing):

فەکۆلەر ستراتجیەتا (Hill – Climbing) ژلایی ریکاریفە پیناسە دکەت کو:

کومەما پینگاڤ و ریکار و چالاکیین عەقلیە یین قوتابیین گروپێ ئەزمونگەری ئەنجامدەن، پشتی کو ماموستا/ فەکۆلەر ئاریشی (تیگەهی ریزمانی) دناڤ بەتێ وانیدا نیشانددەت، و قوتابی رادبن ب ئەنجامدانا چالاکیین هزرری ب پینگاقین ل دوێفیکدا، ب شیوی پینگاڤ ب پینگاڤ هەتا دگەنە چارەسەرکرنا ئاریشی (تیگەهشتنا تیگەهی)، پاشی

ئارمانج و گریمانا فەکۆلینی

– ئارمانجا فەکۆلینی:

ئارمانجا فەکۆلینی زانینا کاریکەرییا پیکفەبکارهینانا ستراتجیەتا (Hill – Climbing) و (Concept Maps) د گوتنا بابەتی ریزمانا کوردیدا بۆ قوتابیین پۆلا دەهی نامادەیی ل سەر وەرگرتنا تیگەهان.

– گریمانا فەکۆلینی:

جیاوازییا راماندارا ئاماری ل ئاستی (0,05) دا نینە د نافەندی نمرین تاقیکرنا وەرگرتنا تیگەهین ریزمانا کوردی دنافهرا قوتابیین گروپێ ئەزمونگەری ئەوین بابەتی ب پیکفەبکارهینانا ستراتجیەتا (Hill – Climbing) و (Concept Maps) وەر دگرن، و قوتابیین گروپێ کونترۆلکار ئەوین هەمان بابەتی ب ریکا ئاسایی وەر دگرن.

سنووری فەکۆلینی:

– قوتابیین پولا دەهی نامادەیی / وێزەیی ل قوتابیانین نامادەیی و دوانافنجی یین سپندەهیان یین کچان یین سەر ب ریفەبەریا پەروەردا دهوک / روژناڤا ل سەنتەری باژیری دهوک.

– وەرزی ئیکی ژ سالا خواندنی (2020 – 2021).

– بابەتین پشکا ریزمانی دناڤ پەرتووکا (زمان و ئەدەبی کوردی) یی بریاردا بۆ پۆلا دەهی نامادەیی بۆ سالا خواندنی 2020 – 2021 (حکومەتا هەرێما کوردستانی، 2019: 7 – 53)

گشتی بو تیگه هین کیمر گشگیر بهره ف خوارئ دچیت، و گریدان ب ریکا هیلان دناقهرا واندا دهینه کرن کو په یف یان دهر برین ل سهر دهینه نفیسین بو روهن کرنا جووری په یوه ندی، و دهینه بکارخست دناؤ پینگافین ستراتیجیه تا (Hill – Climbing) ل دویف هه لو یستی فی کرنی ل ده می گوتنا وان تیگه هان بو قوتابین گروبی نه زمونگه ری.

– پیکفه بکارهینانا ستراتیجیه تا (Hill – Climbing) و (Concept Maps):

ل دویف پیناسین هه ر ئیک ژ ستراتیجیه تا (Hill – Climbing) و (Concept Maps)، فه کولهر پیکفه بکارهینانا ستراتیجیه تا (Hill – Climbing) و (Concept Maps) ب نه فی شیوه ی پیناسه دکه ت:

بکارهینانا پینگافین ستراتیجیه تا (Hill – Climbing) و (Concept Maps) د چارچوفه کا تیکه لی و پیکفه ییدا، پشتی ریکخستنا وان کو بگونجیت دگه ل تیگه ه/ تیگه هین دناؤ بابه تین ریزمانا کوردی یین د ماوی نه زمونویدا دهینه خواندن بو قوتابین گروبی نه زمونگه ری.

– تیگه هین ریزمانا کوردی (Kurdish grammar concepts):
أ – تیگه ه:

تیگه ه هاتیه پیناسه کرن ژلای هه ر ئیک ژ:
– (الساعدی، 2012):

"نیرین عه قلی یین رووتن، ژ ناؤ و تایه تمه ندین پیه ری، و یاسا، و جوران پیکه هین، و ب ریکا هیمادانان و پولین کرنا نه وان، شاره زاین مروفايه تي دهینه ریکخستن، ههروه سا تورا گریدای ب هزرانقه

ماموستا/ فه کولهر نه فی چاره سه ری (تیگه هشتن) ب ریکا یاسایی گشتی تیگه هی شو ف دکه ت.

نه خشه یین تیگه هان – Concept Maps:

نه خشه یین تیگه هان – Concept Maps هاتیه پیناسه کرن ژلای هه ر ئیک ژ:
– (خگایه، 2005):

"بریتیه ژ نیگارین هیلکاری یین دوو ره هندی کو تیگه هین بابه تی خواندن تیدا ب شیوه ی قوچه کی دهینه ریز کرن کو ریز به ندیا وان ژ تیگه هین پتر گشگیر و کیمری تایه تی ل گوینکا قوچه کی دهستیدکه ن و دبندا تیگه هین کیمر گشگیر و پتر تایه تی دهین هه تا بیاتی قوچه کی، و ب سنوره کی دهینه چارچوفه کرن و پیکفه دهینه گریدان ب ریکا هیلان یان تیره یان کو جووری په یوه ندیا دناقهرا واندا ل سهر دهینه نفیسین". (خگایه، 2005: 311)

– (عگیه، 2008):

"نیگارین دوو ره هندی نه بو په یوه ندین دناقهرا تیگه هاندا دهینه بکارهینان، و ب ریکا ریکخستین قوچه کی یین ریز کری نا فین تیگه هین بابه تی خواندن بخوفه دگریت و بازنه یان جوار گوشه یان ل دور هه ر تیگه هه کی بخوفه دگریت، ههروسا هیلان کو هنده ک په یف یان پیت یان رسته ل سهر دهینه نفیسین بخوفه دگریت وان تیگه هان پیکفه گریدده ت، د نه فی پیناسیدا دهینه تیبین کون کو باس ل ستراتیجیه تا (Concept Maps) ژلای سروشقی شیوه ی نه وانقه به حسکریه". (عگیه، 2008: 238)

– پیناسا ریکاری بو نه خشه یین تیگه هان – Concept Maps:

نیگارین هیلکاری نه کو تیگه هین ریزمانا زمانی کوردی یین نه زمون بخوفه دگریت تیدانه ل دویف ریز به ندیا قوچه کی کو د گوینکا ویدا تیگه هین

پشکا دووی: زه‌مینەیا تیوری

و فه‌کۆلینین بەری:

زه‌مینەیا تیوری:

تەوهری ئێکی: ستراتیجیەتا (Hill – Climbing)

ستراتیجیەتا Hill – Climbing

ستراتیجیەتەکا وانەگوتنی یا پراکتیککرنا تیورا ئافاکەرە کو کار ل سەر بەره‌فکرنا قوتابیان دکەت بو چاره‌سەرکرنا ئاریشه‌یان، چ ئاریشه‌یی فی‌کرنی بن یان یین ژیان، ئەوژی ب ریکا حەفت قوناغین ریکخستی و هویر کو دبنە ئەگەری پەیداکرنا رەفتاری پیدقی ل دەه‌ فیرخوازی، ئەوژی: پشەکی، و نیشان‌دانا ئاریشه‌یی، و هزرکر، و دەست‌نیشان‌کر، و دارێژنا چاره‌سەر‌یان، و نیشان‌دانا چاره‌سەر‌یان، و هەلسە‌نگاندن (پراکتیک‌کر).

د ستراتیجیەتا Hill–Climbing دا، هەر پینگافەکا دروست بو چاره‌سەرکرنا ئاریشه‌یه‌کی یا کو تاکە‌کەس ئەنجام ددەت، دگەهینتە وی چاره‌سەری یا کو ئارمانجا دویمایی بدەستفە‌دئینیت، لەورا ئەگەر مامووستای هاندانا قوتابین خۆ ل سەر هزرکرنی د بابە‌تیدا و ریکخستی و دەست‌نیشان‌کرنی و گری‌دانی کر، دی هاریکاریا قوتابیان ل سەر چاره‌سەرکرنا ئاریشه‌یی کەت، ئانکو چەند قوتابی هزر بکەت پتر یی نێزیککی چاره‌سەری دیت، و اتا وی چەندی ددەت کو پینگافەکا دی بەره‌ف چاره‌سەری چوو، ئانکو ستراتیجیەتا Hill–Climbing قوتابی نێزیککی گەهشتنی ب ئارمانجی دکەت، ئەوژی ب ریکا جەختکرنی ل سەر چاره‌سەرکرنا ئاریشه‌یی (ابو جادو و نوفل، 2007: 331).

ستراتیجیەتا Hill–Climbing ژ وان

ستراتیجیەتان دەیتە هژمارتن یین گەشە‌کرنا

یین ب ریکا پولینکر و هیمادانانی بخۆفه‌دگریت".

(الساعدی، 2012: 35)

– (الحدیدی، 2017):

"نیرینه‌کا عقلی یه یان وینەیه‌کی هزریه، کو ل دەه‌ تاکە‌کەسی پەیدا‌دیت، و ئاماژی ددەتە تاییه‌تمە‌ندیین بنه‌ره‌تیین دیار یین تشته‌کی، و ژ ناو و واتایا بیژە‌یی پیکده‌یت". (الحدیدی، 2017: 238)

ب– تیگە‌هی رێزمانی:

تیگە‌هی رێزمانی هاتیه‌ پیناسە‌کرنا ژلایی هەرئیک ژ:

– (عصر، 2005):

"وینە‌یی هزری یی وی ئەرکی یه یی کو پەیف ب واتایا خۆ یا فەرە‌نگی یان یا دە‌لالە‌تی ژلایی رێزمان یان پیکهاتە‌بیغه ئەنجام‌دەت، و ئەه‌ تیگە‌هە د زارافە‌کی رێزمانیدا پیناسا خۆ هەیه و واتایا ئەرکی یا پەیفی دەست‌نیشان‌دکەت، و د پیناسیدا چەندی بە‌لگە و بنیاتان بخۆفه‌ دگریت کو پیدقی د زاراقیدا هەبن، دا کو تیگە‌هی مە‌به‌ست یی ل سەر پە‌یره‌ودیت".

(عصر، 2005: 300)

– (التمیمی، 2015):

"کومه‌کا بنیاتین رێزمانی و یاسانه یین کو ئەندازە‌یا رسته‌یان و پە‌یره‌ندیین دناقبە‌را پە‌یفاندا پینگە‌ گری‌دە‌ن ریک‌دئیت، و کومه‌کا بنیاتین رێزمانی نه یین فه‌کۆلینی ل وان گهورینان دکەت یین ب سەر پە‌یفیدا دەین". (التمیمی، 2015: 26)

– پیناسا کردە‌یی بو تیگە‌هی رێزمانا کوردی:

وینە‌یی (می‌شکی/عقلی) نه بو زاراقین رێزمانیین دناو بابە‌تین رێزمانا کوردی د پە‌رتو‌کا (زمان و ئە‌ده‌بی کوردی) دا یا برپاردای بو پۆلا دە‌هی نامادە‌یی بو سالا خواندنی 2020 – 2021.

هاریکاریکونا قوتابیان و راسته‌کرنا خه‌له‌تیین نه‌وان بۆ نیزیکیکونا وان بۆ گه‌هشتن ب چاره‌سه‌ری، دگه‌ل نفیسینا هزرین نیزیکی چاره‌سه‌ری ل سهر بۆردی ب مه‌رما گه‌نگه‌شه‌کرنا وان دگه‌ل قوتابیان، ژبه‌رکو ده‌ستپیشانکرنا وان خه‌له‌تیان دی بیته‌ نه‌گه‌ری دوباره‌ ناراسته‌کرنا هزرا قوتابی و نازراندنا پالده‌ری وی بی عه‌قلی داکو بگه‌هسته چاره‌سه‌ری، هه‌روسا هاندانا وی ل سهر پشکداریکونی ب هزرین کاریگه‌ر بۆ چاره‌سه‌ر کرنا ئاریشه‌یی.

دارپژتتا چاره‌سه‌ریان: د ئه‌قی پینگافیدا چاره‌سه‌ری ب شیوه‌یی دویمه‌یی هینه‌ دیارکرنا، کو ماموستا رادبیت ب زیده‌کرنی ل سهر نه‌و چهندا دگه‌ل قوتابیان ل دور بابته‌تی هاتیه‌ گه‌نگه‌شه‌کرنا.

نیشاناندانا چاره‌سه‌ریان: پشتی زانینا قوتابیان بۆ پینکه‌پین بابته‌تی (گه‌هشتن ژ چاسه‌ری) ماموستا رادبیت ب کورتکرنا پینکه‌پین بابته‌تی و ل سهر بۆردی دنقیسیت.

په‌یره‌وکرنا (پراکتیک و هه‌لسه‌نگاندن): د ئه‌قی پینگافیدا ماموستا ژ ناستی وه‌رگرنا قوتابیان بۆ بابته‌تی پشتراست دبیت، پاشی ئه‌رکی مالی ب مه‌رما راهینانکرنی ل سهر دده‌ته قوتابیان. (شهر وی خرون، 2006: 212)، (الگنگاوی، 2009: 66).

ته‌وه‌ری دووی: نه‌خشه‌پین تیگه‌هان (Concept maps):

تیورا (دیفید ئوزبل – 1962، D. Ausubel) یا فیروبونی ژ دیارترین تیورین درکپیکرنا زانینی یه‌ کو بنه‌مایه‌کی گرنگ بۆ زانستی دیزاینکرنا فیترکونی و په‌یره‌وکرینی وی د کریارا فیترکون و وانه‌گوتیدا پینکینایه، کو جه‌ختی ل سهر پیدفیا ریکخستنا زانینی و گریدانا وی دکه‌ت، ئانکو نه‌و بابته‌تی بۆ قوتابیان ده‌پته‌ پشکیشکرنا پیدفیه‌ ب شیوه‌یه‌کی قوچه‌کی

کارامه‌پین پیدفی ل ده‌ف قوتابیان دکه‌ن بۆ سه‌ره‌ده‌ریکونی دگه‌ل هه‌لوپستین ئاریشا نوی، یا کو به‌ری هینگی د سهر واندا نه‌بووی بیت، و شیانا بده‌ستفه‌هینانا ریکه‌کا هزرکرنا زانستی دده‌تی کو پشته‌ستنی ل سهر بنه‌مایین لوژیکی دکه‌ت (شهر وی خرون، 2006: 212). و ب ریکا وی قوتابی هه‌ولا گه‌هشتنی ب ئارمانجین زه‌حه‌ت دده‌ن، ژ نه‌گه‌ری نه‌روه‌نیا شیوازی چاره‌سه‌رکرنی یان ب زه‌حه‌تیا ده‌ستپیشانکرنا ریکین بده‌ستفه‌هینانا ئارمانجی، یان ژ نه‌گه‌ری هنده‌ک ئاسته‌نگان کو دکه‌فنه‌ د ریکا چاره‌سه‌ری و دبیته‌ نه‌گه‌ر تاکه‌که‌ نه‌گه‌هسته وی چهندا دقت. (ابو جادو و نوفل، 2007: 61).

پینگافین وانه‌گوتنی ل دویف ستراتیجیه‌تا – Hill Climbing:

ل خواری پینگافین سه‌ره‌کی پین وانه‌گوتنی ل دویف ئه‌قی ستراتیجیه‌تی هاتینه‌ دیارکرنا:

پیشه‌کی: ماموستا رادبیت ب نازراندنا کومه‌کا پرسیارین ریخوشکه‌ر کو په‌یوه‌ندی ب به‌ره‌ه‌فکرنا هزرا قوتابیان بۆ بابته‌تی وان (ئاریشی) هه‌یه، ب مه‌رما گریدانی دنافه‌را وانا نوی و وانه‌یا بوری یان وانین بوری.

هزرکرنا: د ئه‌قی پینگافیدا ماموستا داخازی ژ قوتابیان دکه‌ت کو هزر د وان پیزانیناندا بکه‌ن پین ل سهر بۆردی هاتینه‌ نفیسین، و لیترفرینا هزر و پیزانین به‌ری بکه‌ن و دگه‌ل ئاریشی گریده‌ن بۆ به‌رسفدانی پشتی دوپاتکرنی ب پیدفیا هه‌ستکرنا ب ئاریشی. (الگنگاوی، 2009: 66)

ده‌ستپیشانکرنا: د ئه‌قی پینگافی دا پرسیارین گریدای ب ئاریشیه‌ ده‌پته‌ ناراسته‌کرنا داکو قوتابی به‌رسفی ل سهر بده‌ن، و ماموستا رادبیت ب

بخۆفه دگريت و ب شیوه‌یه‌کی ریزه‌ندی و پیکه‌گریدای و هه‌ستپیکری ب مه‌رما بسانه‌یکرنا تیگه‌هشتا فی‌رخوازی بو وی و بسانه‌یکرنا گریدانا وی دگهل نه و پی‌زانین د بونیادی وی یی زانیی هه‌ین، داگو دهه‌مان ده‌ما فی‌ربوونه‌کا نوی یا واتادار و چالاک رویده‌ت. (عباس و العباسی، 2007: 252).

ئه‌ده‌بیاتین په‌روه‌ده‌یی ئاماژی دده‌نه ئه‌وی چه‌ندی کو دشیاندايه نه‌خشه‌یین تیگه‌هان وهک ری‌کخستن ل ده‌ستپیکا وانئ بهیته بکاره‌ینان، هه‌روه‌سا دشیاندايه ل ده‌می وانئ وهک ری‌که‌کا دیتنی د گوتنا تیگه‌هین وانه بخۆفه دگريت چ نه و تیگه‌ه د سه‌ره‌کی بن یان لقی، و دیارکرنا په‌یوه‌ندیین دناقه‌ه‌را وانا، و د ئه‌فی حاله‌تیدا نه‌خشه‌یی تیگه‌هان هۆکاره‌کی هاریکاره بو فی‌رخوازان د بده‌ستقه‌هینانا تیگه‌هین سه‌ره‌کی و لقی یین وانئ، و دشیاندايه ژی وهک هۆکاره‌کی سه‌ره‌کی د وانیدا بهیته بکاره‌ینان نانکو وانگوتن پشتبه‌ستنی ل سه‌ر نه‌خشه‌یین تیگه‌هان بکه‌ت. (الجمیل، 2005: 404 – 408).

پینگاڤین به‌ره‌فکرنا نه‌خشه‌یین تیگه‌هان:

نه‌خشه‌یی تیگه‌هان ل دویف ئه‌قان پینگاڤین ل دویفئیکدا هاتین دهیته به‌ره‌فکرنا:

1- ده‌ستپیشانکرنا بابه‌تی یی نه‌خشه‌یی تیگه‌هان بو دهیته دروستکرنا، و باشتره یه‌که‌یه‌کا خواندنی بیت یان وانه‌یه‌ک، یان بره‌گه‌یه‌ک، یان پتر ژ وانئ ب مه‌رحه‌کی واتایه‌کا گشتی یا تمامکار بو بابه‌تی بخۆفه‌بگريت.

2- شروقه‌کرنا ناهه‌روکا تیکستی یان برگا نه‌خشه‌یی تیگه‌هان بو دهیته دروستکرنا ب نارمانجا ده‌ره‌ینانا تیگه‌هین وی و نفیسینا وان ل سه‌ر بو‌ردی.

بهیته ری‌کخستن کو هزر و پرنسیپ و تیگه‌هین گشتی یین گشتگیرین رووت ل گوپیتکی بن و ل دویفدا ب ریزه‌ندی تیگه‌هین پتر تایه‌تمه‌ند و کی‌متر گشتگیر ل بنیاتی بن، هه‌روه‌سا پیدایه ناهه‌روکا فی‌ربوونا دهیته ب فی‌ربوونا به‌ریقه بهیته گریدان، ژبه‌رکو نه‌ه گریدانه دناقه‌ه‌را بونیادی زانیی یی نوکه ل ده‌ه فی‌رخوازی و بابه‌تی نوی یی کو دی فی‌ربیتی دبیته نه‌گه‌ر کو یا واتادار بیت، و نه‌ه چه‌نده‌ژی درکپیکرنا وی ب شیوه‌یه‌کی باشتر بسانه‌ی دکه‌ت، داگو ل ده‌می رویدانا فی‌ربوونه‌کا نوی یا واتادار ب شیوه‌یه‌کی چالاک بکاربه‌ینیت. (شاهین، 2006: 250 – 251)

تیورا (ئوزبل - Ausubel) ی بوویه جهی گرنگیپیدانه‌کا زور ژلایی که‌سین تایه‌تمه‌ند ب ری‌ک و ستراتیجیه‌تین وانه‌گوتنی کو که‌سین پیشه‌نگ یین گرنگیپیدان ب ئه‌فی توری دای (نوفاک و جوین - Novak & Gowin) بوون کو گرنگیپیدانا وان بو نه‌گه‌ری په‌یدا بوونا ستراتیجیه‌ته‌کا وانه‌گوتنی کو نافئ نه‌خشه‌یین تیگه‌هان ل سه‌ر هاته‌ دانان، کو ب دیتنا (نوفاک، 1990, Novak) نیشاندانه‌کا به‌رچا‌فه بو بونیادی زانیی ل ده‌ه تاکه‌که‌سی ده‌رباره‌ی بابه‌ته‌کی ده‌ستپیشانکری، و ژلایی شیوه‌ی فه نیگارین دوو ره‌ه‌ندی نه بو په‌یوه‌ندیین دناقه‌ه‌را تیگه‌هان کو ری‌کخستن قوچه‌کی یین ل دویفئیکدا هاتی بو نافین تیگه‌هان یین بابه‌ت بخۆفه دگريت ده‌ربریی ژی دکهن، و بازنه یان لاکیشه‌یان ل دور هه‌ر تیگه‌ه‌کی بخۆفه دگريت، هه‌روه‌سا تیره یان هیلان بخۆفه دگريت یین په‌یف یان پیت یان گری ل سه‌ر هاتینه نفیسین کو وان تیگه‌هان پیکه‌فه گریدده‌ت. و ئه‌رکی وی نه‌وه کو که‌ره‌سته‌که کار ل سه‌ر ری‌کخستنا هزر و واتایان دکه‌ت یین کو بابه‌ت

ب شیوهیهکی تاییەتی ب تیگەهان هاتیە دان، و ئەو گرنگیپیدان ل چاریکا دویمایی ژ سەدی بیستی ب شیوهیهکی بەرچاڤ بەره‌ڤ زێدەبوونی چووێ، ئەوژی ژ ئەگەری زێدەبوونا مەزن د پێزانیندا یاكو ژ ئەگەری پیشکەفتنا زانستی و بەلاقەبوونا زانیی ل جیهانی پەیدا بووی، ئەو چەندە بو ئەگەری دوپاتکرنا گرنگی تیگەهان و پیدفیا جەختکرنی ل سەر د هەمی بابەتین فیرکرنیدا، ژبەرکو دشیاندا نەبوو ئەو برهیا هەر مەزن ژ زانیی یاكو ب شیوهیهکی بەردەوام د زێدەبوون و گهورینه کا بلەزدا ل بەر دەستی فیرخواری بەیتە دانان، و ل فیری رۆلی تیگەهان د پیکهینانا زانیی و ئافاکرنا وی دا دیاردبیت، کو گرنگی تیگەهان د ئەوی چەندیدایە کو ب بنەمای سەرەکی د فیربوون و فیرکرنی بابەتین خواندنی دا دەیتە هژمارتن، زێدەباری پیشکەداریکرنا تیگەهان د دوبارە ریکخستنا زانیی و ئافاکرنا وی د بابەتین خواندنیدا کو دشیاندا بەتین باشترین تیورا فیرکرنی ئەو یاكو جەختی ل سەر وی جوری فیربوونی دکەت یاكو ل سەر بنەمای تیگەهان ئافادبیت، ژبەرکو تیگەه ب بنیاتی سەرەکی یی فیربوونی دەیتە هژمارتن وەکو فیربوونا پرنسیپان و چارەسەرکرنا ئاریشهیان. (نزال، 2002: 36)

ئافاهی زانیی یی زانستی ژ هژمارەکا مەزن یا راستیان پیکدەیت کو د هژمارەکا تیگەهاندا دەیتە کومکرن و پرنسیپ و بنیات و یاسا پەیوەندیین دناڤهرا ئەفان تیگەهان ریکدئیت. لەورا تیور ب گوییتکا گشتاندن یان رووتیی دەیتە هژمارتن، و ژ ئەفی چەندی دیاردبیت کو تیگەه زمانی زانستی و کلیلا زانینا زانستی نە و هەبوونا وان بو پیکهاتنا پرنسیپان یا گرنگە. (ابو عازرە، 2012: 15)

3- ریزکرن و ریکخستنا تیگەهین هاتیە دەستیشانکرن و دەرەیان، و ئەو خالی ل خواری ل بەرچاڤ بەیتە وەرگرتن:

أ – ریزبەندیا قوچەکی، ئانکو تیگەهین پتر گشتگیر ل گوییتکا نەخشەیی دەیتە دانان، و ل دویتدا تیگەهین گشتگیریا وان کیمتر، و دانانا هەر تیگەهەکی د شیوهیین چوار گوشە یان لاکیشە یان هیله کیی دا.

ب – تیگەهین هەمان پلەیا گشتگیری یان تاییەتی هەمی د هەمان هیلا ئاسویی دەیتە دانان، و ئەو تیگەهین پەیوەندی پیکه هەمی ل نیریکی ئیک بەیتە دانان.

4 – گریدانا تیگەهین پەیوەندی پیکه هەمی ب هیلان و ل سەر هەر هیله کی (پەیفهك) یان پتر یان (ئامرازهك) یان (دەبرینهك) ل سەر بەیتە نفیسین بو روھنکرنا پەیوەندیا دناڤهرا هەردوو تیگەهاندا.

5 – نفیسینا نمونەیان ل بنی یان ب رەخ تیگەهیفه، ئەگەر پیدفی بوو.

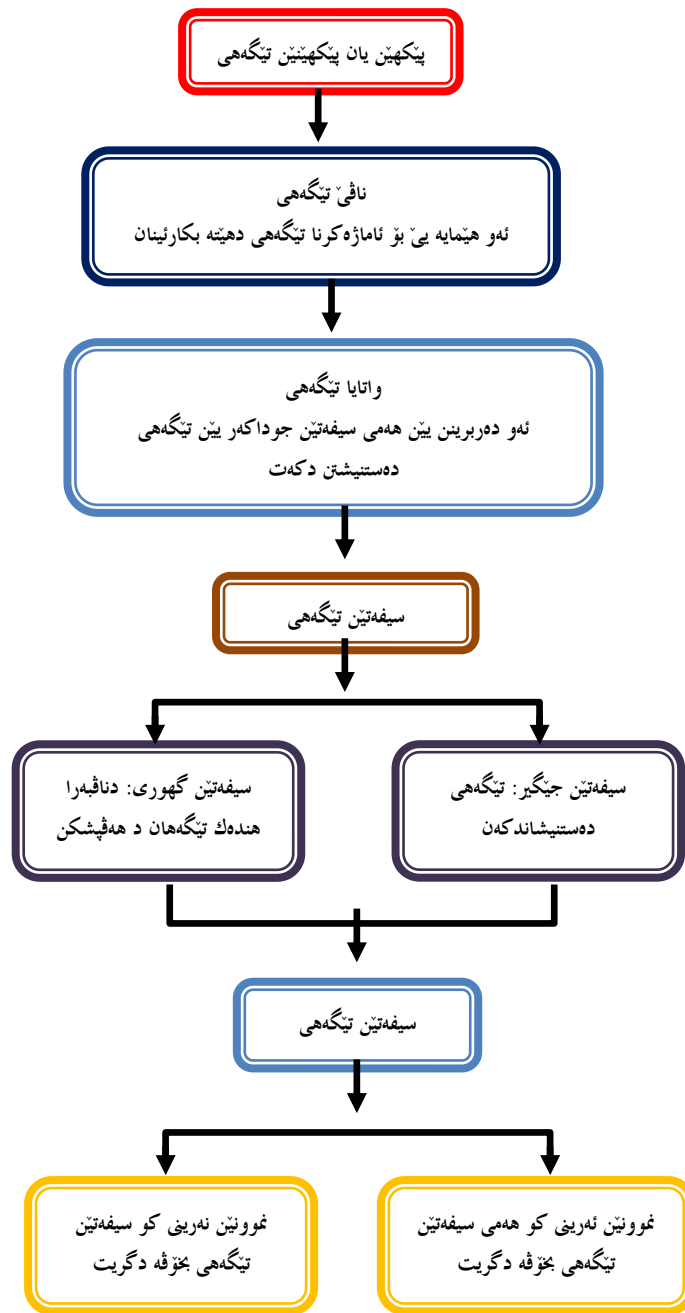
6 – دوبارەکرنا دروستکرنا نەخشەیی – ئەگەر پیدفی بوو – بو رەخساندنا وی د هزرا قوتابیاندا. (شاهین، 2006: 254 – 255)، (ابو کریم، 2020: 195 – 196)

فەکۆلەر ل دویت ئەفان پینگاڤان دچیت د بەرهه‌ڤکرنا نەخشەیین تیگەهین ریزمانا زمانی کوردی بو بابەتین د ئەزمونیدا دەیتە گوتن، هەر وەسا مەشقدانا قوتابیین گروپی ئەزمونگەری ل سەر بەرهه‌ڤکرنا نەخشەیین تیگەهین ریزمانی ل دویت ئەفان پینگاڤان دکەت.

تەوهری سی: تیگەه و تیگەهین ریزمانی:

هەر ژ دەستپیکا سالیین شێستان ژ چەرخیی بیستی، گرنگیه کا زۆر ژلایی فەیلەسوف و پەروەردەکاران فە ب شیوهیهکی گشتی و ژلایی تاییەتمەندیین فیرکرنی

- تیگه ژ درکپیکه‌رین ههستی پیکدهیت ژ بهرکو تیگه وینه‌یی عه‌قلی یی درکپیکه‌ری ههستی یه، و کویراتی تیگه‌هی و راددا په‌یره‌وکرنا وی و نه‌و بواری تیدا دهیته په‌یره‌وکرنا، دشیاندایه ب بورینا سالان پشتی فی‌ربوونا تیگه‌هی گه‌شه‌بکته، و ب گه‌شه‌کرنا تاکه‌کسه‌سی، تاکه‌کسه‌س دوباره تیگه‌هین خو بین به‌ری ئافادکته بو ئاستین بلندتر ژ رووتیی و ب نه‌فی چهندی ژیرمه‌نندیا وی زیده‌دبیت.
- پیکه‌ینانا تیگه‌هان و وه‌رگرنا وان پشتبه‌ستی ل سهر شیانا قوتابی دکته د درکپیکرنا نه‌پیا په‌یوه‌ندیین دنایه‌را کومه‌کا مه‌زن ژ راستی و پیزانین و تشتان، هه‌روه‌سا فی‌ربوونا تیگه‌هان هاریکاریا قوتابی دکته ل سهر ریک‌خستنا هه‌لو‌یستی فی‌رکرنی د شیوه‌یه‌کی دیارکریدا، و نه‌ف چهنده ئالوزیا هه‌لو‌یستی و مژداریا وی کی‌متر لی‌دکته، و تیگه‌هشتن و درکپیکرنا په‌یوه‌ندیان دنایه‌را تیگه‌هاندا و زانینا نه‌نجامان هاریکاره د بده‌ستفه‌هینانا زیره‌کیاندا. (Corbin, 1991: 12)
- ههر تیگه‌هه‌کی کومه‌کا تایبه‌تمه‌ندیان هه‌یه‌کو وی ژ تیگه‌هین دی جودا دکته، و ل دویف دیتنا روه‌نبکه‌ین.
- (برونری تیگه‌هی پینج پیکهات یان پیکه‌ینین سهره‌کی هه‌نه‌ئوژی:
- 1 – نا‌فی تیگه‌هی: نه‌و نا‌فکرنا یا‌کو ریکه‌فتن ل سهر هاتیه‌ئنه‌نجامدان و ئاماژی دده‌ته جوری تیگه‌هی.
- 2 – پیناسا تیگه‌هی: ده‌ربرینه‌که تایبه‌تمه‌ندیین سهره‌کی بین تیگه‌هی دیاردرکته و وه‌سفا تیگه‌هی دکته.
- 3 – نموونین تیگه‌هی: نموونین تیگه‌هی یان د نه‌رینی نه‌کو گریدای تیگه‌هی (پیفانا بده‌ستفه‌هینانی) یه، یانژی د نه‌رینی نه‌کو گریدای تیگه‌هی (پیفانا بده‌ستفه‌هینانی – پیفانا عه‌قلی) نین.
- 4 – سیمایین تیگه‌هی: چ نه‌ف سیمایه د جودا‌که‌ر بن یان نه‌د جودا‌که‌ر بن، و نه‌و سیمانه‌ بین تیگه‌هی ژ تیگه‌هین دی جودا دکته.
- 5 – بهایی تیگه‌هی: ده‌ربرینی ژ راددا هه‌بوونا سیفه‌تا تیگه‌هی دکته، ک تیگه‌ه ل دویف بهای یان پلا هه‌بوونا سیفه‌تی ژیک جیاوازن. (ملحم، 2006: 392)
- و دشیاندایه پیکهات یان پیکه‌ینین تیگه‌هی د نه‌فی هیلکاری دا

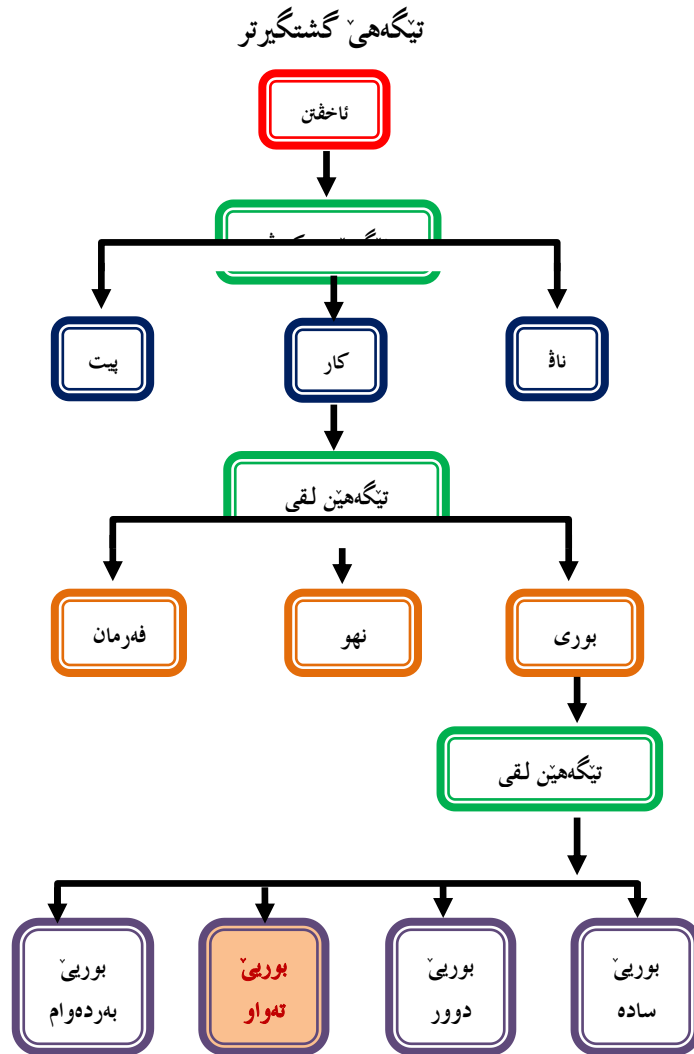

(سرایا ، 2007: 230)

بابه‌تی پیکدئینن ده‌ستپیدکه‌ت، پاشی ده‌ینه گه‌شه‌پیدان ب ریکا شیواز و ریکین گونجای داکو قوتابیان شینا درکپیکرن و تیگه‌هشتنا وان هه‌بیت، و هنده‌ک وه‌سا دبینن کو یا فه‌ره بابه‌تین خواندنێ دوباره ل سه‌ر بنه‌مایێ تیگه‌هان به‌ینه ئافاکرن ب

گرنگیا فیروبونا تیگه‌هین ریژمانا زمانێ کوردی: فیروبونا تیگه‌هین ریژمانی گرنگیه‌کا تابه‌ت و روله‌کی مه‌زن د فیروبونا بابه‌تی ریژمانا زمانێ کوردیدا هه‌یه ژبه‌رکو فیروبونا بنیاتی زانیی یی هه‌ر بابه‌ته‌کی ب روهنکرنا تیگه‌هین سه‌ره‌کی و لقی یین

- 6 – فیروونا تیگه‌هین ریژمانی ل ده‌ف قوتابی شیانا شرو‌فه کرنی، و رافه کرنی، و به‌راورد کرنی، و پولینکرنی و جودا کرنی، و درکپی‌کرنه په‌یوه‌ندیان ل ده‌ف قوتابی په‌یدادکته.
- 7 – فیروونا تیگه‌هین ریژمانی ژبه‌رکنا بیی تیگه‌هشتن ناهیلیت، و ئه‌رکی فیروونا بابه‌تی ریژمانی په‌یدادکته، کو واتایا خو ل ده‌ف قوتابی هه‌بیت. (ابراهیم، 2005: 78)
- 8 – زانینا تیگه‌هین ریژمانی و بده‌ستفه‌هینانا وان هاریکاره ل سهر ری‌کخستنا فیروونا ریژمانی ب شیوه‌یه‌کی قوچه‌کی کو فه‌گواستن بو کریارین عه‌قلی بین بلندتر بسانه‌ی دئی‌خیت، هه‌روه‌سا کریارا پشکداریکرنی ل ده‌می بکاره‌ینانا یاسایی یان گشتاندنی بسانه‌ی دئی‌خیت، ئانکو ئه‌وا د بنیاتی قوچه‌کیدال سهر بنه‌مایی جورئ د سهردا ده‌یته تیگه‌هشتن، و تیگه‌هشتن ئه‌فی جورئ ل سهر بنه‌مایی بخو‌فه‌گرتنا وی بو جورئ د سهردا ده‌یته ئه‌نجامدان، و ب ئه‌فی شیوه‌ی هه‌تا گوپی‌تکا قوچه‌کی.
- ل فیروونا دشیاندايه غمونه‌کی بو جهی تیگه‌هی (کاری بوری یی تمام) د ری‌کخستنا قوچه‌کیدال بینین ژ تیگه‌هی گشتگیر و تیگه‌هین وه‌که‌ه‌ف و تیگه‌هین لقی، ئه‌وژی وه‌کو د ئه‌فی هیلکاری دا.
- تایه‌تی ریژمان، ژبه‌رکو ئه‌ف چهنده ب باشترین ری‌ک ده‌یته هژمارتن د فیروونا بابه‌تی خواندنی دا، هه‌روه‌سا وه‌سا دبینن کو تیگه‌هین ریژمانی روله‌کی سهره‌کی دگبیریت د فیروونا بابه‌تی ریژمانی‌دا، ژبه‌رکو ب بنه‌مایی زانستی ریژمانی وه‌اریکاری سهره‌کی تی‌دا ده‌یته هژمارتن. (عبدالله، 2015: 98)
- گرنگیا فیروونا تیگه‌هین ریژمانی د ئه‌فان خالی‌ن ل خواریدا دیاردبیت:
- 1 – زانینا تیگه‌هین ریژمانی ده‌رگه‌هی زانینا دروست بو بکاره‌ینانا زمانی.
  - 2 – تیگه‌هین ریژمانی هاریکارن د گه‌هشتن بو تیگه‌هشتنه‌کا کویر بو سروشتی بابه‌تی ریژمانی.
  - 3 – فیروونا تیگه‌هین ریژمانی هاریکاره د فیروونا تیگه‌هین بابه‌تین دی بین گری‌دای ب فیروونا زمانیه.
  - 4 – تیگه‌هین ریژمانی دبیته ئه‌گه‌ری به‌رفره‌ه‌بوونی د بده‌ستفه‌هینانا په‌یون‌دی‌کرنه هزری و ره‌وشه‌نیری ب ری‌کا ده‌م و جهیقه، و که‌لتوری زمان و ریژمانی پیک‌دینیت.
  - 5 – تیگه‌هین ریژمانی شیانا هویریا ده‌ربرینی و گه‌هاندنا هزران ب ساناهی ل ده‌ف قوتابی په‌یدادکته.

(هیلکار ژ کاری فه کۆله ری به)

فه کۆلینین بهری:

زۆر فه کۆلین ل سه ر کاریگه ریا ستراتیجیه تا (Hill – Climbing) و (Concept maps)، هه ر ئیک ب تخی، د ده سته فت و تیگه هی زمان و لقین نهوی هاتینه نه لجامدان، هنده ک ژ نه وان فه کۆلینان:

1 – فه کۆلینا المنشداوی (2011):

ئارمانجا نه فی فه کۆلینی زانینا کاریگه ریا بکارهینانا ستراتیجیه تا (Hill – Climbing) د

فه کۆله ر وه سا دبینیت کو دوپاتکرن ل سه ر پیدفیا دووباره ئافاکرنا بابه تین خواندنی ب شیوهیه کی گشتی، بابه تی ریزمانی ب شیوهیه کی تایه تی ل سه ر بنه مایی تیگه هی ب ریکه کا چالاک بو فیرونا بابه تان و فیرونا وان دهینه هژمارتن، له ورا فیرونا قوتابیان بو تیگه هی ریزمانی هاریکاره ل سه ر درکپیکرنا یاساین ریزمانی ژبه رکو یاسایا ریزمانی کومه کا تیگه هان بخۆفه دگريت یین قوتابی بده سته خۆفه ئینای.

بده‌ستفه‌هینانا ریژمانا زمانی عه‌ره‌بی ل ده‌ف قوتابیین پولا چاری زانستی بوو.

فه‌کۆله‌ری ب ئەنقه‌ست قوتابخانیه‌ک هه‌لبژارت، و ب شیوازی هه‌ره‌مه‌کی دوو هۆبه ژێ هه‌لبژارتن، و ب هه‌مان شیوازی ل سه‌ر دوو گرۆپان، گرۆپه‌ک ئەزمونگه‌ری و گرۆپه‌ک کونترولکار دابه‌شکرن، ژمارا هه‌ر گرۆپه‌کی (26) قوتابی بوون، هه‌فسه‌نگی دناقبه‌را قوتابیین هه‌ردوو گرۆپاندا کر، و بۆ پشانا بده‌ستفه‌هینانا قوتابیین هه‌ردوو گرۆپان د ریژمانیدا، تاقیکرنه‌ک به‌ره‌فکر کو ژ (40) بره‌گه‌یان ژ جورێ هه‌لبژارتنی پیکهاتبوو، و خه‌سه‌له‌تین سایکومه‌تری بۆ ده‌ریخستن.

پشتی تمامبوونا ئەزمونی یا کو وه‌رزه‌کی خواندنی فه‌کیشا بوو، و پشتی پراکتیککرنا تاقیکرنی، و ده‌ره‌ینانا داتایان، و سه‌ره‌ده‌ریکرنا ئاماری ب تاقیکرنا تایی (T. test) بۆ دوو سه‌مه‌لین سه‌ربجۆ دگه‌لدا، ئەنجامین فه‌کۆلینی دیارکر کو بکاره‌ینانا ستراتیجیه‌تا (Hill – Climbing) د گوتنا بابته‌ی ریژمانیدا به‌رامبه‌ر ب ریکا ئاسایی باشتر و کاریگه‌رتره‌ (المنشداوی، 2011: ص 57 – 95).

2 – فه‌کۆلینا (Akif 2013):

ئارمانجا ئەقی فه‌کۆلینی زانینا کاریگه‌ریا نه‌خشه‌ییین تینگه‌هان د بده‌ستفه‌هینانا بابته‌ی ریژمانا زمانی ئنگلیزیدا بوو.

فه‌کۆله‌ری ب هه‌ره‌مه‌کی (60) قوتابی ل قوتابیین پشکا زمانی ئنگلیزی یین قوناغا ئیکی ل چوار کولیشن، هه‌لبژارتن، و ب هه‌مان شیوازی دابه‌شکرن ل سه‌ر دوو گرۆپان، گرۆپی ئەزمونگه‌ری و گرۆپی کونترولکار، و ژمارا قوتابیین هه‌ر گرۆپه‌کی (30) قوتابی بوون، و هه‌فسه‌نگی دناقبه‌را قوتابیین هه‌ردوو گرۆپاندا د چهند گوراواندا کر.

پشتی ب دویمه‌ی ئینانا ئەزمونی و پراکتیککرنا تاقیکرنی، و ده‌ره‌ینانا داتایان، و سه‌ره‌ده‌ریکرنا ئاماری د گه‌لدا ب ریکا تاقیکرنا تایی (T.test) بۆ دوو سه‌مه‌لین سه‌ربجۆ، ئەنجامان دیارکر کو جیاوازی واتادارا ئاماری هه‌یه دناقبه‌را ناهه‌ندی نمره‌یین قوتابیین هه‌ردوو گرۆپاندا د به‌رزوه‌ندیا قوتابیین گرۆپی ئەزمونگه‌ری یین بابته‌ی ریژمانی ل دویف نه‌خشه‌ییین تینگه‌هان وه‌رگرتی. (Akif, 2013: 27 - 52)

3 – فه‌کۆلینا نی و الخالد (2017):

ئارمانجا ئەقی فه‌کۆلینی زانینا کاریگه‌ریا بکاره‌ینانا ستراتیجیه‌تا (Hill – Climbing) بوو د بده‌ستفه‌هینان قوتابیین پولا ده‌ی ناماده‌ی یین د بابته‌ی ریژمانی دا بۆ قوتابیین بیانی یین خو فی‌ری زمانی عه‌ره‌بی دکهن.

فه‌کۆله‌ران پشتبه‌ستن ب ئەنقه‌ست قوتابخانیه‌کا ناماده‌ی یا سه‌ر ب ریفه‌به‌ریا په‌روه‌دا ده‌وکی بۆ سالا خواندنی 2016 – 2017 هه‌لبژارت، و ب شیوازه‌کی هه‌ره‌مه‌کی دوو هۆبه هه‌لبژارتن و ب هه‌مان شیوازی دابه‌شی دوو گرۆپان کر، گرۆپی ئەزمونگه‌ری (28) قوتابی بوون و گرۆپی کونترولکار (24) قوتابی بوون، و هه‌فسه‌نگی دناقبه‌را قوتابیین هه‌ردوو گرۆپاندا ژلایی گوراوین (ژی و بیرتیژی و ناستی خواندنا ده‌یک و بابان و زانینا به‌روه‌خت) دا کر.

پشتی پراکتیککرنا تاقیکرنی و ده‌ره‌ینانا داتایان، و سه‌ره‌ده‌ریکرنا ئاماری دگه‌دا ب ریکا تاقیکرنا تایی (T.test) بۆ دوو سه‌مه‌لین سه‌ربجۆ، ئەنجامان دیارکر کو جیاوازی واتادارا ئاماری هه‌یه دناقبه‌را ناهه‌ندی نمره‌یین قوتابیین هه‌ردوو گرۆپاندا به‌رزوه‌ندیا گرۆپی ئەزمونگه‌ری یین بابته‌ی ریژمانی ل دویف ستراتیجیه‌تا

(Hill – Climbing) وەرگرتی. (نی و الخالیدی، 2017: 167 – 172).

4 – ڤه کۆلینا الحدیپی (2017):
 نارمانجا ئەڤی ڤه کۆلینی زانینا کاریگه ریا بکارهینانا نه خشه یین تیگه هان د گه شه پیدانا تیگه هین ریزمانی لده ڤیروازین بیانیربوو ل په یمانگه ها ڤیروونا زمانی عه ره بی ل زانکویا نیسلامی ل باژیروی (مدینه المنوره). ڤه کۆله ری ب شیوه یه کی هه ره مه کی سه مه لکه کو (60) قوتابی بوون هه لبژارت، و ب شیوازی هه ره مه کی دابه شکر ل سه ر دوو گرۆپان هه ر گرۆپه کی (30) قوتابی بوون. بو پیفانا گه شه پیدانا تیگه هین ریزمانی ل ده ڤ قوتابییان، ڤه کۆله ری تاقیکر نه کا (42) برگه یی ژ جوړی هه لبژاردنان به ره ه ڤکر، و خه سه له تین سایکومه تری بو ده ریئخستن.

مفا وەرگرتن ژ ڤه کۆلینین به ری:
 ڤه کۆله ری ژ چه ندين لایانڤه، مفا ژ ڤه کۆلینین به ری وەرگرتینه، ب تابه تی ژ داریتنا ناریشا ڤه کۆلینی و زانیاری ده رباره ی زه مینه یا تیوری و ریکارین ڤه کۆلینی ب گشتی و ژیده رین نه وان و هه ڤسه نگی و به راوردکرنا نه نجامین نه وان ڤه کۆلینان دگه ل نه نجامی ڤه کۆلینا به رده ست.

پشکا سیی: ریاز و ریکارین ڤه کۆلینی:

– ریاز و دیزاین ڤه کۆلینی:

ڤه کۆله ری پشتبه ستن ل سه ر ریازا نه زمونگه ری کریه، و دیزاین نه زمونی یا دوو گرۆپین هه ڤسه نگی، گرۆپی نه زمونگه ری و گرۆپی کونترولکار هه لبژارتیه، یا کو دیار ل خواری:

و پشتی تمامبوونا نه زمونی کو وهرزه کی خواندنی ڤه کیشای، و پراکتیککرنا تاقیکرنی و ده رهینانا داتایان، و سه ره ده ریکرنا ناماری دگه لدا، ب ریکا تاقیکرنا تایی (T.test)، نه نجامان دیارکر کو ناستی

دیزاین ڤه کۆلینی

گورای	گورایین کارتیکه ر (سه ره ه ڤ)	گرۆپ
کارتیکراو (سه ره ه و)	بده سه ڤه هینانا	نه زمونگه ری
	تیگه هین ریزمانا	پیکڤه بکارهینانا سه راتجیبه تا (Hill – Climbing) و نه خشه یین تیگه هان
	زمانی کوردی	ریکا ناسی
		کونترولکار

هه لبژارتن و ب هه مان شیواز دابه شکر نه سه ر گرۆپان، هه روه کو دیار د خشتی ژماره (1) ل خواری دا:

– سه مه ل ڤه کۆلینی:

ڤه کۆله ری ناماده ییا (سه فین یا کچان) ب نه نقه ست هه لبژارت، و ب هه ره مه کی دوو هۆبه

خشق ژماره (1): سه‌مپلا فه‌کوليني

هزه	گروپ	هژمارا قوتابيان	هژمارا قوتابيين كهلفي (دويرنيخسقي)	هژمارا قوتابيان يا دريمامي
د	نه‌زمونگه‌ری	22	-	22
ا	كونترولكار	23	2	21

– هه‌فسه‌نگی دناڤه‌را قوتابيين گروپان: پشقی سه‌ره‌ده‌ریکړنا ناماری ب تاقیکړنا تایی فه‌کولهری هه‌فسه‌نگی دناڤه‌را قوتابيين هه‌ردوو (t.test) بؤ دوو سه‌مپلين سه‌رېه‌خو، و ب گروپاندا کر د گوراوين (ژبي قوتابی، پيزانينين گورويين) نمړين بابته‌تی بين سالا به‌ری، زيره‌کی، ناستی خواندنا ده‌یک و بابان، نه‌نجام نه‌و بوون هه‌روه‌کو ديار د هه‌ردوو خشتين ژماره (2) و (3) دا:

خشق ژماره (2): نه‌نجامين تاقیکړنا تایی (t.test) بؤ هه‌فسه‌نگی دناڤه‌را قوتابيين گروپان د گوراوين ديار کړيدا

ماناداری د ناستی (0.05)	نرخي تایی		لادانا پيفه‌ری	نافه‌ندی ژمیری	هژمارا قوتابيان	گروپ	گوراو
	خسته‌کی	هه‌ژمارکر ی					
مانادار نينه	2.021	0.459	9.970	192.50	22	نه‌زمونگه‌ری	ژبي قوتابيان
			10.691	194.00	21	كونترولكار	
مانادار نينه	2.021	1.365	2.562	8.91	22	نه‌زمونگه‌ری	زانياريين به‌ری
			2.550	10.00	21	كونترولكار	
مانادار نينه	2.021	0.440	12.560	65.05	22	نه‌زمونگه‌ری	نمړينت بابته‌تی بين سالا بوری
			10.072	66.62	21	كونترولكار	
مانادار نينه	2.021	0.492	9.215	32.59	22	نه‌زمونگه‌ری	زيره‌کی*
			8.288	31.24	21	كونترولكار	

* ب تاقیکړنا (Ravin) ی کو نمړين وي د ناظبهر (0 – 60) نمړينانديا.

د نهجامين دناؤ خشتيدا دياره كو نرخی تايي يی
 ههژماركری بو ههركوراهه كي ژ نهوان گوراوان
 كيتمزه ژ نرخی وي يی خشته يي كو (2.021) به ل
 ناستي ماناداريا (0.05) دا ب پلا نازاديي (41).
 نهفهژي نهوي چهندي دگههينيت كو قوتايين
 ههردوو گروپان، د نه فان گوراواندا د ههشهنگن.

خشتي ژماره (3): نهجامين دووجاييا كايي (Q^2) بو ههشهنگي دنافهرا ناستي خواندنا دايك و بابين قوتايين
 ههردوو گروپان فه كوليي

ماناداري د ناستي خواندنا بابان	گروپ	نه خوینده وار و خوینده وار و سهره تايي	نافنجي و ناماده يي و پهيانگه و كوليژ و د سردا	سهرجه م	نرخی دووجاييا كايي (Q^2)	
					ههژماركری	خشته كي
نه زمونگهري	كونترولكار	9	13	22	3.84	0.196
		10	11	21		
ماناداري د ناستي خواندنا دايكان	گروپ	خوینده وار و نه خوینده وار	سهره تايي و نافنجي و ناماده يي و پهيانگه و كوليژ و د سردا	سهرجه م	3.84	1.16
		13	8	21		

فه كولهري ب پشتيه ستن ب هندهك ريكارين
 تاييهت، بو گوتنا ههركوراهه كي ريژماني ژ بابه تين د
 نه زمونويدا دهينه خواندن، پلانك دانا، بو قوتايين
 گروپي نه زمونگهري ل دويف پيكنه بكارهينانا
 ستراتيجهيه تا (Hill – Climbing) و (Concept maps)،
 بو قوتايين گروپي كونترولكار ل دويف ريكا ناسايي.

– بهرهه فكرنا تاقيكرنا تيگههين ريژماني:

فه كولهري نهؤ تاقيكرنه، ل دويف نه فان ريكاران
 بهرهه فكر:

أ – دهستيشانكرنا بابه تين نه زمونوي كو (8) بابه تين
 ريژماني بوون.

ب – دهستيشانكرنا تيگههين ريژماني كو تي (8)
 تيگههين سهره كي بوون.

د نهجامين دناؤ خشتيدا دياره كو نرخی دووجاييا
 كايي (Q^2) يي ههژماركری بو ناستي خواندنا باب و
 دهيكان كو (0.196) و (1.16) به ل ناستي
 ماناداريا (0.05) دا و ب پلا نازاديي (1)، كيتمزن
 ژ نرخی نهوي يی خشته يي كو (3.84). نهفهژي
 نهوي چهندي دگههينيت كو قوتايين ههردوو
 گروپان د گوراوي ناستي خواندنا باب و دهيكان د
 ههشهنگن.

كونترولكرنا گزراوين نه نه زمونوي:

فه كولهري ههولدا – هندي دشياندا – كونترول
 ژماره يه كا گوراو و هوكاران بكهت يين كو دييت
 كاريگهري ل نه زمونويدا (د نافدا و دهرفه) دا بكن.

– پلانين وانه گوتني:

فه کۆله ر دی ئه نجامی فه کۆلینی ل دویف گریمانی
نمایشکته و پاشی گهنگه شی ل سه ر کته.
گریمانا فه کۆلینی:

جیاوازییا مانادارییا ناماری ل ئاستی (0.05) دا
نینه دناقه ندی نمره یین تاقیکرنا وهرگرتنا تیگه هین
ریژمانا کوردی دناقههرا قوتابیین گروپی
ئهموونگه ری ئه وین بابته ب پینکفه بکارهینانا
ستراتیجیهه تا (Hill – Climbing) و (Concept
Maps) وهرگرتی، و قوتابیین گروپی کونترولکار
ئه وین هه مان بابته ب ریکا ئاسایی وهرگرتی.

بو پشتراستبوون ژ راستییا ئه فی گریمانی،
فه کۆله ری ناهه ندی ژمیری بو نمره یین قوتابیین
هه ردوو گروپین فه کۆلینی گروپی ئهموونگه ری و
گروپی کونترولکار ده رهینان کو (20.955) و
(15.762) نمره بوون، و دیاربوو کو جیاوازی
دناقههرا هه ردوو ناهه نندا هه یه، و بو زانییا مانادارییا
ئه فی جیاوازی، فه کۆله ری تاقیکرنا تایی (t.test)
بو دوو سه مپلین سه ره به خو یین جودا د هه ژماریدا
پراکتیککر، دیاربوو کو نرخی تایی یی هه ژمارکری
(11.680) نمره یه، کو مه زنتزه ژ نرخی خشته یی کو
(2.021) نمره یه ل ئاستی (0.05) و ب پلا ئازادیی
(41).

ئه فه ئه وی دگه هینیت کو جیاوازی دناقههرا
ناقه ندی نمره یین قوتابیین هه ردوو گروپین فه کۆلینی د
تاقیکرنا ب ده سته هینانا تیگه هین ریژمانا زمانی
کوردییدا، جیاوازییا مانادارییا نامارییه، و د
به رژه وه ندییا قوتابیین گروپی ئهموونگه رییدا. واته
پینکفه بکارهینانا ستراتیجیهه تا (Hill – Climbing)
و نه خشه یین تیگه هان کاراییه کا باش هه بوو د ب
ده سته هینانا تیگه هین ریژمانی ل ده ف قوتابیین ئه فی
گروپی ب به راوردکر ب ریکا ئاسایی، و ب ئه فی

ب – به رهه فکرن تاقیکرنه کی بو پیفانا ب
ده سته هینانا ئه وان تیگه هان ل ده ف قوتابیین، ژ
جوری هه لبژارتان کو (3) برکه بو هه ر تیگه هه کی
ژ (8) تیگه هین ریژمانی کو (پیناسا تیگه هی،
جوداکرنا تیگه هی، و پراکتیککرنا / گشتاندنا
تیگه هی) د پین، و ب ئه فی چه ندی هه ژمارا برکه یین
تاقیکرنی بوونه (24) برکه.

ت – ده رهینانا راست و دروستییا به رچا ف بو
تاقیکرنی ب ریکا نیشاندانا ژماره کا پسپور و
شاره زاین ئه فی بواری و وهرگرتنا راو و بوچوونین
ئه وان.

ج – ده رهینانا ئاستی زه هه تیا برکه یین تاقیکرنی و
هه ژا جوداکرنا ئه وان و کاراییا بژارده یین خه له ت.

چ – ده رهینانا جیگه رییا تاقیکرنی ل دویف هاوکیشا
(کودر ریتشاردسون – 20 – KR) کو (0.85)
پله بو.

– پراکتیککر و راسته فکرن تاقیکرنی:

پشتی تمامبوونا ئهموونی، فه کۆله ری ل رۆا
چارشه می ریکه فتی 16 / 6 / 2021 نتاقیکرن ب
قوتابیین هه ردوو گروپاندا کر، و ل هه مان ده میدا، و
پاشی تاقیکرن راسته فکرن و نمره یین قوتابیین هه ردوو
گروپان ریژکر و ناهه ندی ژمیری و لادانا پیفه ری
بو ده رتیخستن ب مه به ستا نمایشکرنی ل پشکا
چواریدا.

– بو سه ره ده ریکرن دگه ل داتابین فه کۆلینی
فه کۆله ری هه یین ناماری (t.test) و (دوو جاییا
کایی Q^2) و هاوکیشا (کودر ریتشاردسون – KR
20 –) و هاوکیشین زه هه تی و هه ژا جوداکرنا
برکه یی و کاراییا بژارده یین خه له ت (η^2) و (d)
بکارهینان.

پشکا چاری: نمایشکرن و گهنگه شه کرنا ئه نجامی:

چهندي نهؤ گريمانا چنهي (سفری) دهينه ره تکر و خشتي ژماره (4) دا نهؤ چهندي ديار دکهت. گريمانا بريتي (بهديل) دهينه وهرگرتن. و داتايين د

خشتي ژماره (4): نهجامين تاقيکرنا تايي بو ماناداريا جياوازيي دنافهرا نافهندي نمرهين قوتايين ههر دوو گروپين فه کوليي د تاقيکرنا ب

دهستقههينانا تيگههين ريزمانا زماني کورديدا

ماناداري د	نرخي تايي		لادانا	نافهندي	هژمارا	گروپ
	ههژمارکري	خشته کي				
ماناداره	2.021	11.680	1.862	20.955	22	نقزمونطري
			2.195	15.762	21	کونترولکار

* نخي تايي يي خشته يي ل ناسقي (0.01) ب پلا نازاديي (41) دبيته (2.702).

ههروهسا (خگاييه، 2005: 459) ناماژي ددهته نهوي چهندي کو چهند نخي قهباري کاريگهريي بهرز بيت و چهند موجه بيت، نهوي چهندي دگههينيت کو چاره سهرييا نهزمونگهري پتر کارايي هه بوو، د سهر هنديرا کو چ بنياتين دهستيشانکري نينن بو بريارداني ل سهر قهباري کاريگهريي، بهلي ريکهفنه کا گشتي ههيه کو قهباري کاريگهريي يي نخي وي د (0.20) دا بيت ناماژي ددهت کو چاره سهرييا نهزمونگهري کاريگهرييه نهجامداه بهلي نهيا مهزنه، بهلي قهباري کاريگهريي يي نخي وي د (0.80) دا و پتر بيت ناماژي ددهت کو چاره سهري يا بهيز و کارايه، و نهؤ چهندهزي دگهل نهوي چهندي دگونجيت ياکو (الشربيني، 2007: 491) ناماژه پيداي دبريارداني ل سهر بهايي قهباري کاريگهريي.

و دگهل نهؤ چهندي، هندهک ناستين پيقهري هه نه بو ماناداريا نخي ههر نيک ژ (η^2) و (d) کو دهينه بکارهينان وهک پله يان پيقر بو بهراوردکرنا نخي نهوان ييت هاتينه دهرييخستن دگهل نهوان نخين پيقهري بو زانينا قهباري کاريگهريي و ناستين پيقهري، ههروه کو د خشتي ژماره (5) دا ديارکري.

و ژبهرکو ماناداريا ناماري بو جياوازيي دنافهرا نافهندي نمرهين گروپه کي يان پتر بهس نينه بو ديارکرنا گرنگيا نهوي جياوازيي ب هويري، بهلکو هندهک کارين دي هه نه کو پيدفييه ل بهرچاؤ بهينه وهرگرتن وه کو قهباري نهوي جياوازيي، و نهو بريارين ژ نهگهري زانينا نهؤ جياوازيي دهينه دان" نانکو زيدهباري ماناداريا ناماري، پيدفييه نخي کردهي ل بهرچاؤ بهينه وهرگرتن، لهورا پيدفييه قهباري کاريگهريي (قهباري جياوازيي) بهينه ههژمارکون ل دهمي نخي تايي ماناداريا ناماري ههبيت" ژبهرکو پيقرين قهباري کاريگهريي ب قهباري سهميلان کاريگهري نابين، ههروهسا قهباري کاريگهريي برهيا کاريگهرييا گوراوين سهربه خو د گوراوين کارتیکريدا دياردکهن بهلي ماناداريا ناماري نهوي چهندي ديار ناکهت، لهورا قهباري کايگهريي، روويي تمامکهره بو ماناداريا ناماري (الدردير، 2006: 76 – 77)، لهورا فه کولييري نخي (قهباري کاريگهريي) ل دويف هاوکيشا (دووجاييا نيئا – Eta squared) ههژمارکرييه. (ابو حگب و صادق، 1996: 439 – 440)، (الدردير، 2006: 77)

خشقی ژماره (5): ناستین پیقه‌ری بین (η^2) و (d)

تالایی ب کارهانی	قه‌باری کاریه‌ری		
	بجویک	نافجی	مه‌زن
η^2	0.01	0.06	0.14
d	0.2	0.5	0.8

(ابو جباره، 2013: 106)، (قرمان، 2014: 120)

بۆ هه‌ژمار کرنا قه‌باری کاریه‌ریا پیکفه بکارهینانا ستراتیجیه‌تا (Hill – Climbing) و (Concept Maps)، بهایی دووجایا (η^2) هاتییه هژمار کرن (عفانه، 2000: 24)، کو (0.769) بوو، و پاشی هاوکیشا قه‌باری کاریه‌ری (d) هاتییه پراکتیک کرن، (ابو حگب و صادق، 2010: 441) کو (3.649) بوو. و ل ده‌می هه‌فسه‌نگ کرنا ئە‌فان هه‌ردوو بهایان دگه‌ل بهایین ناستین پیقه‌ری بین (η^2) و (d) بین کو بهایین وان د خشقی ژماره (5) دا یی بهری نوکه دیار کری، دیار بوو کو قه‌باری کاریه‌ری گه‌له‌ک یی مه‌زنه، هه‌روه‌کو د خشقی ژماره (6) دا دیار کری.

خشقی ژماره (6): نخ‌ی (t) یی هه‌ژمار کری و (η^2) و (d) و قه‌باری کاریه‌ری

بهایی (t)	بهایی (η^2)	بهایی (d)	قه‌باری کاریه‌ری
11.680	0.769	3.649	گه‌له‌ک مه‌زن

د ئە‌فی خشقی ل سه‌ریدا دیار دبیت کو قه‌باری کاریه‌ری گه‌له‌ک یی مه‌زن بوو، و ئە‌فه ئە‌وی چهندی دگه‌هینیت کو پیکفه بکارهینانا ستراتیجیه‌تا ستراتیجیه‌تا (Hill – Climbing) و (Concept Maps) کاریه‌ریه‌کا گه‌له‌ک مه‌زن هه‌بوو د ب ده‌ستفه‌هینانا قوتابییان بۆ تیگه‌هین ریژمانا زمانی کوردی ب به‌راورد کرن دگه‌ل ری‌کا ناسایی د ب ده‌ستفه‌هینانا ئە‌وان تیگه‌هان، ئە‌فه پالپشتیا ئە‌وی ئە‌نجامی دکه‌ت یی کو قه‌کۆله‌ر گه‌هشتی و د خشقی

ژماره (4) دا یی بهری نوکه دیار کو جیاوازیا ماناداریا ناماری هه‌یه دنایه‌را نافه‌ندین نمره‌یین قوتابییان هه‌ردوو گرۆیین قه‌کۆلینی د تاقیکرنا ب ده‌ستفه‌هینانا تیگه‌هین ریژمانا زمانی کوردی یا پاشی د به‌رزه‌وه‌ندییا قوتابییان گرۆیی ئە‌زمونگه‌ری.

قه‌کۆله‌ر ئە‌فی کاریه‌ری و ب راده‌یا گه‌له‌ک مه‌زن، بۆ چهنده ئە‌گه‌ر و هۆکاران دزفرینیت، ژ ئە‌وان:

– کرن و گهورینا تیگه‌هین ریژمانی ژ وینه‌یی ئە‌وان یی رووت بۆ وینه‌یی هزری یی دینتی، و پیشکیشکرنا ئە‌وان ب شیوه‌یه‌کی هیلکاری یی ل دبئیکدا ژ گشتی بۆ تاییه‌ت، و ب ره‌نگین سه‌نج راکیش و نازرینەر، و بکارخستنا ئە‌وان کو دگه‌ل پینگا‌فین وانه‌گوتنی ل دویش ستراتیجیه‌تا (Hill – Climbing) و نه‌خشه‌یین تیگه‌هان بگونجیت، دبیت هوشیاری و جه‌ختکرنا قوتابیان بۆ راکیشاییت، وریکا نمایشکرنا تیگه‌هین ریژمانی سه‌رنج‌راکیش کریه، و جوهره‌کی حه‌زی و پالده‌ری بۆ تیگه‌هشتن و ره‌خساندن و هه‌لگرتن و پاراستنا ئە‌وان د میشکیدا په‌یدا کریه، له‌ورا زفراندنا ئە‌وان ل ده‌می پیدفی بوونی بسانه‌ی کریه.

– بکارخستنا نه‌خشه‌یین تیگه‌هین ریژمانی دنای پینگا‌فین ئە‌فی جوړی وانه‌گوتنی (نیریکبوونا پینگا‌ف ب پینگا‌ف یا ری‌کخستی ژ چاره‌سه‌ری) ب ده‌ستفه‌هینانا تیگه‌هان، ستراتیجیه‌ته‌کا تمامکار یا نوییه ل ده‌ف قوتابییان، کو بهری نوکه ب ئە‌فان نه‌خشه‌یین سه‌رنج راکیش و ره‌نگا و ره‌نگ فیر نه‌بوینه بین کو تیگه‌هین ریژمانی تیدا ب شیوه‌یه‌کی د دویشکیدا و ساده ده‌ینه ری‌کخستن، له‌ورا بوویه ئە‌گه‌ری به‌ره‌ه‌فبوونا ئە‌وان بۆ فیربوونا تیگه‌هان، و

بوویه ئەگەری پەیدا کرنا جورەکی ژ پالدهری عەقلى بەره‌ۆ ئەفی فیربوونی.

زیدەبارى ئەوی چەندی شیوازی نەخشەیین تیگەهان یا گونجاییه دگەل سروشتی بابەتین ریزمانی.

– دانانا قوتاییان بەرامبەر (ئاریشەبەکی کو چالیجی دگەلدا بکەن – کو ئەوژی ب دەستفەهینانا تیگەهین

ریزمانی)یە، و هەولدا ئەوان بو نیریکبوونا هیدی هیدی ژ گەهشتن ب چارەسەر کرنا ئەوان (ب

دەستفەهینانا تیگەهی) ب ریکا پینگافین ل دوئیئیکدا بو نیریکبوون بو ئەفی چارەسەری/ ب دەستفەهینان

پینگافین (Hill – Climbing)، و ب هاریکاریا نەخشەیین ریکخستی یین ریزبەندکری و ل دوئیئیکدا

یین رەنگکری و سەرنج راکیش داکو تیگەهین ریزمانی پینکیشبکەن، ئەفە هەمی بوونە ئەگەری

زیدە کرنا کارلیکرنا قوتاییان ل گەل بابەتی، و حەز ل دەف وان بو فیربوونی پەیدا کر، و گەشەپیدانا پالدهری

ل دەف ئەوان کر، ب تاییەتی پالدهری عەقلى ب مەبەستا تیگەهشتنا رەخساندی، و شیانا

پراکتیککرنی، و هلگرتنا ئەوان د بیردانکی دا، و شیانا زفراندنا ئەوان.

ئەف ئەنجامەژی وەکەهەژ بوو دگەل ئەنجامین هەمی فە کۆلینین بەری.

دەرئەنجام و راسپاردە

ل دوئی ئەنجامی فە کۆلینی، فە کۆلەر گەهشتە دەرئەنجامین ل خواری:

1- پینکفە بکارهینانا ستراتیجیەتا (Hill Climbing) و نەخشەیین تیگەهان د گوتنا بابەتی

ریزمانا کوردیدنا بو قوتاییان پۆلا دەمی نامادەیی، کارا و کاریگەر بوو ب ئاستەکی بلند د ب

دەستفەهینان و وەرگرتنا تیگەهان.

2- شیوازی پینکیشکرنا تیگەهین ریزمانا کوردی ب شیوہیی نەخشەیین ریکخستی و رەنگا و رەنگ،

وەک شیوازەکی نوی، قوتاییان ل سەر رانەهاتبوون، سەرنجی ئەوان بو وانێ راکیشا، کارا و رژد دگەل

تیکەل بوون، حەز و ئارەزوو بو فیربوونی ورووژاند، وەکر دەستکەفت باشتر بیت.

3- گونجاندن و پینکفە بکارهینانا پینگافین ستراتیجیەتا (Hill – Climbing) دگەل

نەخشەیین تیگەهان، قوتاییان هاندان پشتبەستی ل سەر چالاکیین خودی بکەن، شیانداربن ل سەر تیگەهشتنا

تیگەهین ریزمانی و پراکتیککرن و گەشتاندن و جیاوازیکرنا دناقبەرا تیگەهاندا.

4- دشیانداپە پینکفە بکارهینانا ستراتیجیەتا (Hill Climbing –) و نەخشەیین تیگەهان بابەتی ریزمانا

کوردیدا بو قوتاییان پۆلا دەمی نامادەیی، ل قوتابجانیان نامادەیی و دووانافنجی ل هەریما کوردستانی بەهتە

پراکتیککرن. و ل دوئی ئەنجام و دەرئەنجامان، فە کۆلەر ئەفان راسپاردەیان ددەت:

1- رابوونا ریفەبەریا مەشق و راهینانی ل پەروردا پارێزگەها دەوکی، د ماوہیی چالاکیین خودا، ب

مەشقدانا ماموستاییان زمانی کوردی ل سەر پینکفەبکارهینانا پتر ژ ستراتیجیەت یان ریکین

فیرکرنی د دەمی گوتنا بابەتی ریزمانیدا، ژ ئەوان ژی پینکفەبکارهینانا ستراتیجیەتا (Hill Climbing) و نەخشەیین تیگەهان.

2- گرنگ و فەرە ماموستاییان زمانی کوردی تیگەهین ریزمانی بو قوتاییان خو ب ریکا نەخشەیین

تیگەهان نمایش و شرۆفە و رافە بکەن. 3- جەختکرن ل سەر گرنگیا پینکفە بکارهینان و

تیکەلکرنی دناقبەرا ریک یان ستراتیجیەتین دگەل

ابو حطب، فؤاد، وصادق، آمال (2010): مناهج البحث وطرق التحليل الاحصائي في العلوم التربوية والنفسية والاجتماعية، الطبعة الخامسة، مكتبة الانجلو المصرية، القاهرة، مصر.

ابو عاذرة، سناء مُجَدَّ (2012): تنمية المفاهيم العلمية ومهارات عمليات العلم، الطبعة، الاولى، دار المسيرة، عمان، الاردن.

ابو كرم، احمد صلاح مُجَدَّ جاد المولى، وعمارة، جيهان السيد، وسلطان، صفاء عبدالعزيز (2020): فاعلية استراتيجية الخرائط الذهنية في تنمية مهارات الفهم النحوي من خلال النصوص الأدبية في ضوء نظرية النظم لدى طلاب الصف الأول الثانوي، بحوث عربية في مجالات التربية النوعية، العدد الثامن عشر، ص ص 181 – 211.

أحمد، سامية جمال حسين (2020): توظيف استراتيجية تسلق المضطبة المدعمة بأنشطة إثرائية في تدريس العلوم لتنمية مهارات حل المشكلات لدى تلاميذ المرحلة الابتدائية الموهوبين علمياً، المجلة التربوية، العدد الثامن والسبعون، كلية التربية، جامعة اسوان، مصر، ص ص 344 – 373.

التميمي، فاطمة مجيد مُجَدَّ حسين (2015): التعبير التحريري وعلاقته بالذكاء اللغوي والتفكير الإبداعي عند طلبة الصف السادس الإعدادي، رسالة ماجستير، كلية التربية الاساسية، جامعة المستنصرية. بغداد، العراق.

الجمال، علي أحمد (2005): تدريس التاريخ في القرن الحادي والعشرين، عالم الكتب للنشر والتوزيع والطباعة، القاهرة، مصر.

الحديبي، علي عبد المحسن (2017): فاعلية برنامج مقترح قائم على خرائط التفكير الإلكترونية في تنمية المفاهيم النحوية ومهارات الإعراب والكفاءة الذاتية في النحو لدى متعلمي اللغة العربية الناطقين بلغات أخرى، المجلة الدولية للبحوث التربوية، المجلد الواحد والاربعون، العدد الرابع، جامعة الامارات، الامارات العربية المتحدة، ص ص 228 – 271.

الحديبي، علي عبد المحسن (2017): فاعلية برنامج مقترح قائم على خرائط التفكير الإلكترونية في تنمية المفاهيم النحوية ومهارات الإعراب والكفاءة الذاتية في النحو لدى متعلمي اللغة العربية الناطقين بلغات أخرى، المجلة الدولية للبحوث التربوية، المجلد الواحد والاربعون، العدد الرابع، جامعة الامارات، الامارات العربية المتحدة، ص ص 228 – 271.

الحلاق، علي سامي علي (2007): اللغة والتفكير الناقد: اسس نظرية واستراتيجيات تدريسية، دار المسيرة للنشر والتوزيع والطباعة، عمان، الاردن.

خطايبه، عبدالله مُجَدَّ (2005): تعليم العلوم للجميع، دار المسيرة للنشر والتوزيع، عمان، الاردن.

ئيكدا دگونجن و پينگاکين ئهوان ئيك و دوو تمام دكهن، و پراكتيكرنا ئهوان ب شيوي كردهي، ئهوزي ل دهمي گوتنا بابه تي ريكيين وانه بيژيا گشتي و ريكيين گوتنا زمان و ئهدهبي كوردي ل پشكيين پهيوه نديدار د كوليشين پهروهردي و پهروهردا بنه رت.

ژېدهر

ئيك: ژېدهر ب زمانې كوردي:

حكومة ههريما كوردستاني، وهزارهتا پهروهردي، ريقه بهريا گشتي يا پروگرام و چاپه مه نييا (2015): زمان و ئهدهبي كوردي يو پولا دهمي نامادهي، چاپا ههشي (ناماده كرنا ليژنه يهك ژ وهزارهتا پهروهردي)، ههولير، ههريما كوردستاني – عراق.

سليمان، روزان محمهد قهسيم (2008): كارتينكرنا بكارئينانا ريكيين فيربونا ب ههفكارى و نهخشين چه مكان ل سهر ناسق قوتابيين كچ بين پولا ئيكي نافنجى د بابه تي ريزمانا كورديدا و روكارين وان ده باره ي بابه تي، ناما ماستهري، زانكوي دهوك، كوليزا پهروهرده، دهوك، ههريما كوردستاني – عراق.

عهدولتلا، ژوان دلشاد (2008): داناني بهرنامه يهك يو فير كوردي ريزماني كوردي به پي ستراتيژيه تي نه خشه ي چه مك و كاريگه ري له سهر ده سته وتي خوئندي خوئندكاراني پولي چواره مي نامادهي، نامه ي ماسته ر، زانكوي كوي، كوليزي زانسته كومه لايه تيه كان، ههولير، ههريما كوردستاني – عراق.

دوو: ژېدهر ب زمانې عهريه ي:

ابراهيم، مجدي عزيز (2005): الابداع وجوده التعليم والتعلم، الطبعة الاولى، عالم الكاتب، القاهرة، مصر.

أبو جادو، صالح مُجَدَّ علي، ونوفل، مُجَدَّ بكر (2007): تعليم التفكير: النظرية والتطبيق، الطبعة الاولى، دار المسيرة للنشر والتوزيع، عمان، الاردن.

ابو حطب، فؤاد، وصادق، آمال (1996): مناهج البحث وطرق التحليل الاحصائي في العلوم التربوية والنفسية والاجتماعية، الطبعة الاولى، مكتبة الانجلو المصرية، القاهرة، مصر.

- الدردیر، عبدالمعمر أحمد (2006): الإحصاء البارامتری واللابارامتری فی اختبار فروض البحوث النفسیة والتربویة والاجتماعیة، عالم الکتب، القاهرة.
- الراوی، زید محمد حسین علاوی، ورشد، نضال مزاحم (2014): أثر استراتيجیة تسلق الهضبة فی اكتساب بعض المفاهیم البلاغیة عند طالبات الصف الخامس الادیبی والاحتفاظ بها، رسالة ماجستیر، جامعة تكريت، کلیة التریبة للعلوم الانسانیة، صلاح الدین، العراق.
- زایر، سعد علی، وعازی، ایمان اسماعیل (2011): مناهج اللغة العربیة وطرائق تدريسها، مطبعة العاصی الحدیثة، بیروت، لبنان.
- زایر، سعد، وآخرون (2012): استراتيجیات وخرائط ونماذج واسالیب وبرامج، الجزء الاول، دار المرتضى للطباعة والنشر، بغداد، العراق.
- الزغبی، ابراهیم احمد (2014): اثر استخدام استراتيجیة الهضبة فی تدريس وحدة الفقه الاسلامی علی تحصیل طلاب الصف العاشر الاساسی فی قصبة المفرق، مجلة العلوم التربویة، المجلد الواحد والاربعون.
- الساعدي، علاء لفنة (2012): فاعلیة انموذج التحری الجمعی فی تحصیل طلاب الرابع الادیبی فی مادة قواعد اللغة العربیة، رسالة ماجستیر، جامعة المستنصریة، کلیة التریبة، بغداد، العراق.
- سرایا، عادل (2007): التصميم التعلیمی والتعلم ذو المعنی، الطبعة الثانیة، دار وائل للنشر والتوزیع، عمان، الاردن.
- شاهین، نجوى عبدالرحیم (2006): اساسیات وتطبیقات فی علم المناهج، دار القاهرة للنشر، مصر.
- شیر، خلیل ابراهیم، وآخرون (2006): اساسیات التدريس، الطبعة الاولى، دار المناهج للنشر والتوزیع، عمان، الاردن.
- الشربینی، ذکریا (2007): الإحصاء وتصمیم التجارب فی البحوث النفسیة والتربویة والاجتماعیة، مكتبة الأنجلو المصریة، القاهرة.
- الصوالحی، مها محمد اسماعیل (2017): اثر الدمج بین استراتيجیة تسلق الهضبة والمنظم المتقدم لدى طلبة الصف العاشر فی تنمية قدرتهم المکانیة وتنورهم الجغرافی، رسالة ماجستیر، عمادة الدراسات العلیا، القدس، فلسطين.
- الطنطاوی، عفت مصطفى (2009): التدريس الفعال (تخطيطه - مهاراته - استراتيجیاته - تقویمه)، الطبعة الاولى، دار المسیرة للنشر والتوزیع والطباعة، عمان، الاردن.
- عاشور، راتب قاسم، والحوامدة، محمد فؤاد (2007): اسالیب تدريس اللغة العربیة بین النظریة والتطبیق، الطبعة الاولى، دار المسیرة للنشر والتوزیع والطباعة، عمان، الاردن.
- عباس، محمد خلیل، والعبسی، محمد مصطفى (2007): مناهج واسالیب تدريس الرياضیات، الطبعة الاولى، دار المسیرة للنشر والتوزیع والطباعة، عمان، الاردن.
- عبدالله، سامیة محمد محمود (2015): التعلم البنائی والمفاهیم النحویة: نماذج تطبیقیة، دار الکتب الجامعی، العین، الامارات العربیة المتحدة.
- عصر، حسین عبدالباری (2005): الاتجاهات الحدیثة لتدريس اللغة العربیة فی المرحلتین الاعدادیة والثانویة، مركز الاسکندریة للکتب، الاسکندریة، مصر.
- عطیة، محسن علی (2009): اللغة العربیة: مستویاتها وتطبیقاتها، دار المناهج للنشر والتوزیع، عمان، الاردن.
- عفانة، عزو (2000): حجم التأثير واستخداماته فی الكشف عن مصداقیة النتائج فی البحوث التربویة والنفسیة، مجلة البحوث والدراسات التربویة الفلسطینیة، العدد الثالث، جمعیة البحوث التربویة الفلسطینیة (بیرسا).
- علی، محمد ابراهیم (2017): أثر استراتيجیة عظم السمک وتسلق الهضبة فی اكتساب المفاهیم التاریخیة واستبقائها لدى طالبات الصف الاول المتوسط، مجلة الاستاذ، المجلد الثاني، العدد (223)، جامعة بغداد، کلیة التریبة (ابن رشد) للعلوم الانسانیة، بغداد، العراق، ص 225 - 252.
- العموش، محمد أحمد سلیمان (2015): اثر استراتيجیة الهضبة والاسئلة المثابرة فی إكتساب طلبة الصف العاشر الاساسی للمفاهیم الکیمیائیة ودافعیتهم نحو الکیمیاء، رسالة ماجستیر، جامعة آل البیت، کلیة العلوم التربویة، الاردن.
- قطامی، یوسف، والروسان، محمد احمد (2005): الخرائط المفاهیمیة - اسسها النظریة وتطبیقها علی دروس اللغة العربیة، الطبعة الاولى، دار الفکر للنشر والتوزیع، عمان، الاردن.
- ملحم، سامی محمد (2006): سیکولوجیة التعلم والتعليم، دار المسیرة، عمان، الاردن.
- المنشداوی، علی حطاب مشنت (2011): اثر استراتيجیة تسلق الهضبة فی تحصیل قواعد اللغة العربیة عند طلاب الصف الرابع العلی، رسالة ماجستیر، جامعة بغداد، کلیة التریبة (ابن رشد)، بغداد، العراق.
- نبی، مولود حمد، والخالد عامر خالد (2017): فاعلیة استراتيجیة تسلق الهضبة فی تحصیل طلاب الصف العاشر الاعدادی من الناطقین بغير اللغة العربیة فی مادة الضوابط اللغویة، المؤتمر الدولی السادس للغة العربیة فی دبي، الامارات العربیة المتحدة، ص 160 - 172.

سي: ژيدهر ب زمانى ټنگليزي:

Akif, H. (2013). The Effect of concept map on the EFL college students' achievement and retention in grammar, Al- Ustath Journal 206(2) . 27-52.

orbin (1991), le, si using hicrnture to teach historical concept in fifth grade Diss Abs int" Vol. 51. No, 12.

نزال، شكري حامد (2002): مدى اكتساب تلاميذ الصفوف الرابع والخامس والسادس في دبي للمفاهيم الواردة في الكتب الدراسية للدراسات الاجتماعية، مجلة دراسات العلوم التربوية، المجلد التاسع والعشرون، العدد (114)، الاردن.
النعيمي، علي (2004): الشامل في تدريس اللغة العربية، دار اسامة للنشر والتوزيع، عمان، الاردن.

الخلاصة

استهدف البحث التعرف على فاعلية استخدام الاستعمال التكاملي لاستراتيجية (Hill – Climbing) و (Concept Maps) في اكتساب مفاهيم قواعد اللغة الكوردية لدى طالبات الصف العاشر الاعدادي. اعتمدت الباحثة تصميم المجموعات المتكافئة، مجموعة تجريبية درست وفق الاستعمال التكاملي، واخرى بحسب الطريقة الاعتيادية. اختارت الباحثة قصدا اعدادية سفين للبنات، واختارت منها عشوائيا شعبتين لتكون احداها تجريبية والثانية ضابطة، وبواقع (22)، (21) طالبة على التوالي، واجرت التكافؤ بينهما في عدد من المتغيرات.

اعدت الباحثة اختبارا من نوع الاختيار من متعدد بلغ عدد فقراته (24) فقرة، واستخرجت الخصائص السيكمترية له. وبعد الانتهاء من التجربة التي بدأت بتاريخ (13 / 2 / 2021) لغاية (14 / 6 / 2021)، وتطبيق الاختبار وتصحيحه واستخراج البيانات واجراء التعامل الاحصائي معها باستخدام الاختبار التائي لعينتين مستقلتين، اظهرت النتائج ان الاستخدام التكاملي لاستراتيجية (Hill – Climbing) و (Concept Maps) فاعلية واضحة في اكتساب طالبات المجموعة التجريبية للمفاهيم النحوية موازنة باقرانهن في المجموعة الضابطة. واستنتجت الباحثة استنتاجات عدة، واوصت بعض التوصيات، واقتрحت اجراء بعض الدراسات مستقبلا في هذا المجال.

الكلمات الدالة: استراتيجية (Hill – Climbing)، خرائط المفاهيم، المفاهيم، المفاهيم النحوية، اللغة الكوردية.

**THE EFFECTIVENESS OF USING THE INTEGRATIVE USE OF (HILL CLIMBING)
AND (CONCEPT MAPS) STRATEGIES IN ACQUIRING THE CONCEPTS
OF KURDISH GRAMMER FOR TENTH GRADE STUDENTS**

ZUZAN HASSAN AHMED and MAWLOOD HAMAD NABI

Dept. of Kurdish Language, College of Basic Education, University of Duhok, Kurdistan Region-Iraq

ABSTRACT

The research aims to identify the effectiveness of using the integrative use of (Hill Climbing) and (Concept Maps) strategies in acquiring the concepts of Kurdish grammar for tenth grade students.

The researcher depends on the design of equivalent groups, an experimental group studied according to the use of integration, and the other according to the usual method. The researcher intentionally chose Safeen Preparatory School for Girls, and she randomly chose two divisions, one of which is experimental and the second is control, with (22) and (21) students respectively, and equalized them in a number of variables.

The researcher prepared a multiple-choice test with (24) items, and extracted its psychometric properties. After completing the experiment, which started on (2/13/2021) until (06/14/2021), And the applying for the test, correction, data extraction, and statistical handling statistical treatment to it using the t-test, the two samples are independent, the results showed that the integrative use of the (Hill-Climbing) and (Concept Maps) strategy was effective and clear. In the acquisition of grammatical concepts by the experimental group students, in comparison with their peers in the control group. The researcher drew several conclusions, recommended a number of recommendations, and suggested conducting some future studies in this field.

KEYWORDS: strategy (Hill - Climbing), concept maps, concepts, grammatical concepts, Kurdish language.